IV. évfolyam. 6. szám.

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

A Csongrád-bokrosparti tanyai központ mintatanyakörzetté fejlesztésének adottságai és útja — GRŐBER GYULA és mámai KISS ISTVÁN

A német ipari gazdaság szervezetének egyszerűsítése és egységesítése — NAGY KÁROLY

A spanyol nemzeti szindikalista alkotmány újabb fejlődése — KARAY KÁLMÁN

Külföldi jogfejlődés

A spanyol falanx mozgalom 1937. április 19-i kiáltványa — A spanyol szakszervezeti rendszerről szóló 1940. december 6-i törvény — A spanyol Kortezről szóló 1942. június 17-i törvény.

Tudomány és élet

A zárt települések meghatározása *(Valentiny Károly).*

KIADJA A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

BUDAPEST

1943

Egyes szám, ára 1.— P.

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKINT TIZSZER.
SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.
I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

A Csongrád-bokrosparti tanyai központ mintatanyakörzetté fejlesztésének adottságai és útja — GRŐBER GYULA és mámai KISS ISTVÁN 157

A német ipari gazdaság szervezetének egyszerűsítése és egységesítése — NAGY KÁROLY 165

A spanyol nemzeti szindikalista alkotmány újabb fejlődése — KARAY KÁLMÁN 177

Külföldi jogfejlődés 191

A spanyol falanx mozgalomnak az 1937. április 19-i rendeletbe foglalt kiáltványa — A spanyol szakszervezeti rendszerről szóló 1940. december 6-i törvény — A spanyol Kortezről szóló 1942. június 17-i törvény. (Ford. *Karay Kálmán*).

Tudomány és élet 198

A zárt települések meghatározása *(Valentiny Károly)*.

Mellékletek Grőber—Kiss: A Csongrád-bokrosparti tanyai központ c. cikkében:

1. Csongrád-bokrosparti tanyavidék.
2. Egyes Csongrád-bokrosparti gazdaságok áttekintő-lapja.

E szám munkatársai:

Grőber Gyula tanárjelölt, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet munkatársa. — *mámai Kiss István dr.* tanügyi titkár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet tanársegéde. — *Nagy Károly dr.* miniszteri s. titkár (Kereskedelem- és közlekedésügyi min.). — *Karay Kálmán dr.* polgármester (Vác), a belügyminisztériumi Racionalizálási Bizottság tagja. — *Valentiny Károly* szigorló építészmérnök, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet munkatársa.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Postatakarékpénztári csekkszámla száma: 36.111.

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.
A nyomdáért felelős: Mészáros József igazgató.

A CSONGRÁD-BOKROSPARTI TANYAI KÖZPONT MINTATANYA-KÖRZETTÉ FEJLESZTÉSÉNEK ADOTTSÁGAI ÉS ÚTJA.

1. Terület.

A Csongrád-Bokrospart gyüjtőnév alatt összefoglalt terület Csongrád megyei város északi határrészén terül el. Határai: nyugatról és északról Pest-Pilis-Solt-Kiskún vármegye és Csongrád vármegye határvonala, északról és északkeletről a Tisza folyó, délkeletről és délről az ú. n. agyagos út és a Baja-erdőhegyi állami közút.

Ez a terület kataszterileg a következő dülőkbe tartozik:[1]

A dülő római száma és neve	Helyrajzi számtól helyrajzi számig	Tanyaszámtól tanyaszámig	Terület kat. hold	□-öl
X. Mámai dülő (Máma)	7757—8908	783 —936	4951	1213
XI. Gyója	8909—9361	937—1053	1434	417
XII. Külsőjárás	9362—9930	1054—1147	1560	—[2]
XIII. Kis Bokros	9931—9977	árterület lakatlan	2434	1200
XIV. Nagy Bokros				
XV. Erzsébet erdő	10087—11161	1148—1588	160	304
XVI. Csurgó			40	—
XVII. Mámai erdő			948	383
XVIII. Halesz			283	914
		Terület összesen:	11812	1233

A terület vízrajzi és talajadottságoknál fogva három részre tagozható:

A Tisza mellett fekvő *Bokros* (Kis Bokros és Nagy Bokros dűlők) nyilt ártéren fekvő üres terület. Mély fekvésénél fogva a Tisza nagyvíz alkalmával elönti. A Tisza mellett fekvő része kaszáló gazos, magas dudvákkal teli. A folyótól távolabb eső mélyebb terület részben kopár szikes legelő, részben vizenyős mocsár. Az egész terület egyébként közbirtokossági tulajdon, Csongrád megyei város bokrosi közbirtokossága legeltetési társulatának (szervezett közbirtokosság) kezelésében. Felét évről-évre, mint a részek arányában kiosztott kaszálót (rétet), másik felét pedig mint közös legelőt használják.

A Tiszától távolodva egy más jellegű terület tárul elénk. Lapos homokbuckák világa. A *homok* a Bokros szegélyén (az árvízmentes szint buckáinál) kezdődik és nagyjából az egész területet felező Csongrád—Kecskeméti th. közútnál végződik. Részben

[1] V. ö. a 1. sz. melléklettel.

[2] A Külsőjárás területe felmérve nincs. Csongrád megyei város mérnöki hivatala szerint hozzávetőlegesen 1560 kat. hold. Lásd: *Kiss István:* Csongrád megyei város közigazgatása. A magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványai 18. sz. Bp. 1935. 3. old. és az 1. sz. térképmelléklet.

ezen is átnyúlik és észrevétlenül megy át a fekete, gyakran szikes rétiföldbe. A homokos terület az 1. sz. alatt mellékelt térképen a lila (gyümölcs-szőlő) színjelzéssel tűnik ki, mert csak ez alkalmas a kerti gazdálkodásra. A dülők közül az Erzsébet erdő, Csurgó, Mámai erdő és a Halesz nagyjából szőlő és gyümölcskultúrával van hasznosítva. Ez igen sűrűn települt terület. A Külsőjárás területén a tiszta szőlő-gyümölcs kultúra lassú átmenettel homoki vegyes gazdálkodású területté alakul át. A szőlők és gyümölcsösök közé egyre több kapás, vagy kalászos veteményű szántó ékelődik. Itt a homok színe is egyre sötétebb barnává válik. A sűrűn épült házak helyett nagyobb és egymástól távolabb eső tanyák jelentkeznek. Ez a kép folytatódik Gyója és Máma területén mindaddig, amíg a homok tart.

Gyója és Máma területének Pestmegye felé eső részein a homok lassan elenyészik. Gyümölcs és szőlő nincs. Helyettük *szikes* legelők tűnnek elő és zsombékos mélyedések, vagy szikes pocsolyák és tavak (Vidre-ér). A szántókba búzát és kukoricát vetnek. A fákat néhány csenevész akác képviseli. Egyébként igen kopár minden. A tanyák és a földtáblák nagyobbak. A település ritkább is. A táj teljesen nyilt. Kerítést is alig lehet látni. A legnagyobb birtokok itt vannak, mert ezek nagysága a talajjal változik. Ez a terület egyhangú, kopár és extenzív, szemben a kisebb birtokokból álló homokos terület változatos és intenzív jellegével.

2. *Történet.*

A fent leírt terület nagyban egészében része annak az „alpári mező" néven ismert csatatérnek, amelyen a honfoglalás utolsó diadalmas ütközete lezajlott. Egyes dűlőnevek, mint Gyója és Máma arra mutatnak, hogy valamikor, ha nem is külön álló faluk, de legalább a régi urak emlékét megőrző puszták voltak. Más dűlő nevek, mint a Külsőjárás pedig a régi határszerkezetben elfoglalt szerepre, t. i. külső legelőkre, mutatnak. Lakott helynek mindig lakott hely volt a vidék, mert részint alkalomszerűen, részint helyi kutatók egyéni ásatásai eredményeként erre utaló leletek kerültek elő. Különösebb eredményeket igérne a Kiskőhalom és a Nagykőhalom néven ismert helyeken történő ásatás, amelyekben dr. *Tary László* egyéni kutatásával már eddig is számos honfoglaláskori leletet talált és nagyobb tömegsírt sejt a mélyükön.

Az újabbkori kialakulás a mult század derekán a tanyatelepülés kezdeteivel indult meg. Az első állandó épület a bokrosparti tanyai központ (lásd: a szöveg közötti térképen) közelében épült, de azóta már teljesen elpusztult, Mámai csárda volt. A legelők felosztásával e körül épültek ki az első tanyák még pedig olyan mértékben, hogy 1856-ban már bérelt épületben működött a jelenlegi Csongrád-bokrosparti tanyai iskola. A hetvenes években pedig már önálló iskola épület is épült. Ennek tőszomszédságában a tanyai nép a millenium alkalmával saját erejéből egy kis kápolnát épített. A századforduló után alakul meg a gazdakör, majd

később a szövetkezet és ezek, a lakosság élniakarásának bizonyítékául, alakítják ki a tanyai központ magvát.[3]

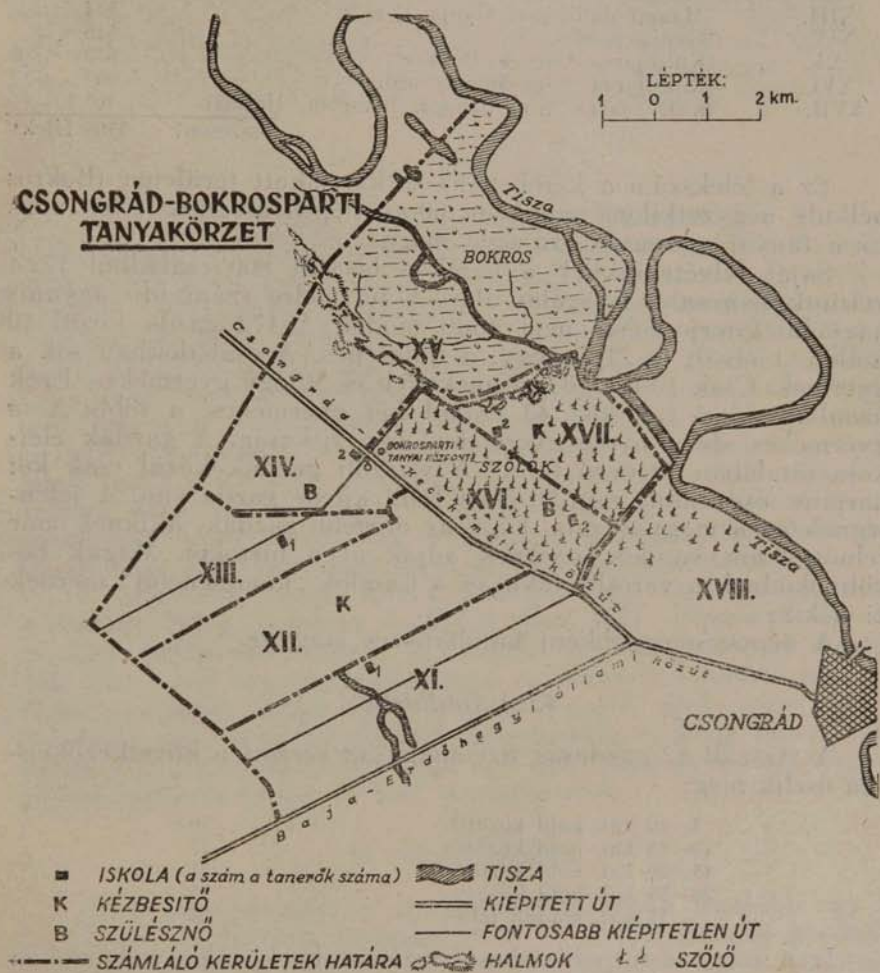

3. *A település és az ember.*

A település az egész tájon nyilt és szétszórt. Kisebb agglomerációt csak a Csongrád-Bokrospart néven ismert tanyai központ jelent, a Csongrád-Kecskeméti th. közút és a Gyóját a Bokrossal összekötő községi közlekedési út keresztezésénél.

A szóban forgó területen, mintegy 800—850 szétszórt tanyán az 1930-as népszámlálási adatok szerint 3308 lélek élt. Ez a né-

[3] V. ö. *Kiss:* id. mű, továbbá *Kiss István:* Adalék a magyar tanyakérdéshez. Csongrád, 1929. 15. old.

pesség a statisztikai számlálókörzetek szerint a következőképen oszlott meg:

XII. körzet	(Mámai dülő $^4/_5$-e)	276 lélek
XIII. „	(Mámai dülő $^1/_5$-e, Gyója ½-e)	334 „
XIV. „	(Gyója ½-e)	318 „
XV. „	(Külsőjárás $^4/_7$-e + Bokros)	870 „
XVI. „	(Külsőjárás $^2/_7$-e, Mámai erdő)	663 „
XVII. „	(Külső járás $^1/_7$-e, Csurgó, Erzsébet, Halesz)	565 „
	összesen:	3308 lélek[4]

Ez a lélekszám a kereken 55 □ km lakott területen (Bokros nélkül) négyzetkilométerenként 60-as népsűrűségnek felel meg. Ez a tanyai viszonylatban igen magas.[5]

Saját felvételünkkel[6] a kereken becsült 800 családból 172-t vettünk szorosabb vizsgálat alá.[7] A felvételre szánt idő ugyanis nagyobb kiterjesztésre nem adott módot. A 172 gazda közül 10 nőtlen, 1 elvált és 21 özvegy, a többi nős. A családokban sok a gyermek. Csak 10 család gyermektelen és 30 egy gyermekes. Ezek azonban mind fiatalok. 42 család két gyermekes, a többi 3—4 gyermekes, de a nyolc gyermekes sem ritkaság. A gazdák életkora általában 30 éven felüli. A vizsgált gazdák közül csak két harminc éven aluli van. 70 éven felül kilenc gazda van. A jelenségnek az a magyarázata, hogy az öregebb gazdák, akiknek már felnőtt fiaik vannak, ezeknek adják át a birtokot. Maguk beköltözködnek a városba lakni és a fiatalok „kommenciót" mérnek ki nekik.

A népesség egyébként katolikus és magyar.

4. *A földbirtok.*

A vizsgált 12 gazdaság üzemnagyság szerint a következőképpen oszlik meg:

5—10 kat. hold közötti	56
10—15 kat. hold közötti	27
15—20 kat. hold közötti	31
20—35 kat. hold közötti	33
35 kat. holdon felüli	25

Igen nagy a törpebirtokosok száma. Ezek főleg a homokon szőlő- és gyümölcstermeléssel foglalkoznak. Aránylag nagy számmal vannak képviselve a 15—20 kat. hold közötti gazdaságok. Ez érthető, mert ezen a talajon (nem véve figyelembe a szőlő- és gyümölcsgazdálkodást), csak ilyen darab földön lehet az ideális kisbirtokos üzemet felállítani. Egy család az itteni munkamód-

[4] V. ö. a szöveg közötti térképpel, továbbá *Kiss:* Csongrád megyei város közigazgatása id. mű. 5. old.

[5] V. ö. *Kiss István:* A magyar tanyai közigazgatás. Magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványai 7. sz. Bp. 1932, továbbá *Alsó—Benisch—Mártonffy:* A tanyai közigazgatás rendezése. Korszerű Közszolgálat Utja 3. szám. Bp. 1937.

[6] 1942. augusztusában.

[7] V. ö. a 2. sz. alatti melléklettel.

szerrel ekkora darab földet tud a legjobban megművelni. A 35 kat. holdon felüli gazdaságok száma is jelentős. Ezek között már egészen nagy üzemek is vannak (100 kat. holdon felüliek). Ezek már idegen munkaerőt is igénybe vesznek, sőt állandó gazdasági cselédeket is alkalmaznak. Bérelt és részes földet sok gazda használ. Azok adják a földet bérbe, akik már kiöregedtek és beköltöztek a városba és nincsenek fiaik, akik átvegyék helyettük a gazdaságot. A vizsgált 172 gazdaság közül 47 gazdaság bérel.[8]

5. *Földhasználat.*

A földet a homokon nagyon alaposan kihasználják. A szőlőtőkék közé burgonyát, kukoricát, babot ültetnek. Azt látjuk, hogy ezekben a gazdaságokban a legnagyobb igyekezettel minden darabka földet szinte kizsarolnak. Az udvarokon alig üres egy talpalattnyi hely, mert mindenüvé veteményeket vannak ültetve. A kút körül kicsi, öntözött konyhakert. Lugasok babból, szőlőből. Ez a nagy buzgalom azonban nem mindig észszerű. Azért, hogy több teremjen, a szőlőtőkéket alig pár centire ültetik egymástól és így sem a vesszők, sem a fürt nem tudnak kifejlődni. Az árnyék miatt, amit a közöttes növény és a szomszédos tőkék vetnek a szőlőre, igen sok a gomba betegség. Vannak azonban teljesen okszerűen művelt szőlők is. A homokra azonban feltétlenül jellemző ez a nagy igyekezet és ez a nagy munkaintenzitás.

A kötöttebb talajú részek gazdálkodása már egészen más. Külterjes. Búza, kukorica és kevés répa. Más veteményt alig ismernek. Szálas takarmányt úgyszólván egyáltalában nem termelnek. Ezt azzal magyarázzák, hogy a „bukrosi kaszáló" ad elég szénát. Akiknek pedig kaszáló részük nincs, azok vagy részért (felesbe), vagy pénzért bérelnek. Olyanoktól, akiknek nincs szükségük a szénára. Különben sem kell sok takarmány, mert kevés állatot tartanak és így keveset is trágyáznak.[9]

6. *Állatállomány.*

Ló a leggyakoribb. A legtöbb gazdaságban legalább egy ló van. Igen sok esetben azonban kettő is. A 172 vizsgált gazdaság közül csak 29-ben nincs ló. A lovak erőteljesek és jól tartottak. A földmegmunkáláson kívül, mint közlekedési és szállítóerőt alkalmazzák. Az itteni nagy távolságok indokolják a lótartás nélkülözhetetlenségét.

Szarvasmarha aránylag ritkább. A vizsgált gazdaságok közül 33 gazdának egyáltalában nincs, 56-nak csak egy (rendszerint tehén) marhája van. 47 gazdának van csak kettőnél több marhája. Az elmult években nagyobb volt az állomány, de most a harma-

[8] V. ö. a 2. sz. alatti melléklettel. A melléklet módszerével kapcsolatban lásd: *Gröber Gyula:* Naszály község mezőgazdasági üzemeinek vizsgálata. Közigazgatástudomány 1942. évf. 3—5. szám.

[9] V. ö. a 2. sz. melléklettel.

dik éve tartó májmétely nagyon megtizedelte azt. Az időközben beállott takarmányhiány (vízkárok és a háborús gazdálkodás) nem engedte meg az állomány növelését. De erre nem is nagyon igyekeztek, mert a tej alacsony ára, az abraktakarmányok drágasága és a nehezebb beszerzési viszonyok nem hatottak buzdítólag a tejtermelésre. A körzetben működő tejgyüjtő kevés tejet forgalmaz. Általában mindenki csak a saját szükségletek kielégítésére termel.

Sertés-t majdnem mindenki tart. A vizsgált 172 gazdaság közül csak egynek nem volt sertése, de az is venni akar. Gazdaságonként legalább hármat, de gyakran sokkal többet is tartanak. Az állomány fajta szerinti megoszlása igen változatos. A főcél itt is a saját szükségletek kielégítése. A háborús gazdálkodás előtt eladásra is hizlaltak. Ma azonban kevesen hizlalnak közszükségletre. Indokul a takarmányhiányt hozzák fel. Nagyszabású hizlalással senki sem foglalkozik. A nagyobb gazdák pedig különösen nem fárasztják magukat ezzel.

Birkát kevesen tartanak. Inkább csak azok, akiknek saját szikes legelőjük van.

A *baromfitenyésztés* minden gazdaságban általános.

7. *Jövedelem.*

Iparral csak két gazda foglalkozik. Ezek közül az egyiknek az ipar a foglalkozása (kovács) és a mezőgazdaság csak jövedelem kiegészítésül szolgál. A másik (nagyobb gazda) szeszfőzdét tart üzemben. Jövedelme fele-fele arányban oszlik meg a szeszfőzés és a föld között.

A törpebirtokosok közül sok (21) egészíti ki jövedelmét mezőgazdasági bérmunkával. Főleg aratással. Napszámba (főleg szőlőmunkára) a törpebirtokosok nagyrésze jár. Feles kaszálást és más részes művelést is sokan vállalnak.

A homokon a föld sokféleképpen jövedelmez. Gyümölcsöt, főkép almát, csemegeszőlőt, dinnyét és zöldséget termelnek. Ezek itt a fő jövedelmi források, amihez még a baromfitenyésztés járul. A sok szőlő természetesen jelentős bormennyiséget is szolgáltat. Az itt termelt borok jóminőségűek (csongrádi siller, kadarka), de a megfelelő kezelés (pincehiány) és az értékesítési szervezet hiányában nem adnak kellő jövedelmet a gazdáknak. Gyümölcséréskor a kofák kijönnek a szőlők közé és ott vásárolják a gyümölcsöt össze, rendszerint igen alacsony áron. Az értékesítésre sok a panasz, mert a helyi közlések szerint egy kofakartell működik, amely lehetetlenné teszi, hogy a gazdák terményeikért jó árat érjenek el. A kartell tagjain kívül vásároló idegeneket vagy elüldözik, vagy lekenyerezik. A homoki vegyes gazdálkodású területen a dinnyetermelés igen fontos jövedelmi forrás. Ezt beszállítják Csongrádra és ott a heti piacon értékesítik. A dinnyetermelést, bár így is szépen jövedelmez, még nagyon lehetne, főleg nemesebb fajták egységes termelésével fejleszteni. A talaj, az éghajlat, valamint a rendelkezésre álló sok munkáskéz nagyon

kedvezne a nagyobb arányú dinnyetermelésnek. Ha pedig az értékesítést jól megszervezik, akkor a dinnye jövedelmezősége igen nagy. Az 1942. évben egyes jó gazdáknál a dinnye 3000 pengőn felüli bruttó hozamot ért el. Az asszonyok sok tojást és baromfit visznek a piacra.

Sokkal kevesebb terménnyel és kisebb jövedelemmel jár a kötöttebb talajokon való gazdálkodás. Itt a főbevétel búzából, kukoricából, esetleg hízóból és nevelt állatból ered. A föld jövedelmezősége is sokkal kisebb. Állatot sem tudnak sokat nevelni, mert kevés a takarmány. Az itt gazdálkodók, ha kevés a földjük, igen szegényesen és igénytelenül, egyhangú táplálékon élnek. Igaz, hogy kevesebbet is dolgoznak, mint a homokiak.

8. *Közösségi szervezetek.*

Általános igazgatás a területen nincs. A helyhatóság és az elsőfokú hatóság, amelyeket egyaránt Csongrád megyei város polgármestere képvisel, a körzet központjától (az említett sűrűbb településű Csongrád-Bokrospart központ) 10.5 km távolságra, Csongrád belterületén található. Tanyai kirendeltség, kiszállási napok nincsenek. A kézbesítést ezen a területen két városi kézbesítő látja el. A közbiztonságról a csongrádi csendőrörs cirkáló járőrei gondoskodnak, akiknek a részére a központon a Gazdakör Népházában csendőrpihenő van. Nagyjából a XIII—XV. népszámlálási körzetnek megfelelő terület önálló szavazókört alkot. A XII. népszámlálási körzet szintén önálló szavazókör, míg a többiek belterületi szavazókörökkel vannak egybefoglalva.

Közegészségügyi igazgatás: a területen két városi szülésznő működik. Az egyik városi orvos, valamint az általános egészségvédelmi szolgálat védőnői a központon időnként rendelést és tanácsadást tartanak. Temető nincs, a halottakat a belterületi temetőben temetik el.

Kulturális igazgatás: A központon, valamint egyes iskolákban a belterületi Ferences-rendház tagjai látják el a pasztorálást. Vasárnapokon az egyes iskolák tantermeiben felváltva miséznek. A központon volt kápolna,[10] de a talajvíz miatt összedőlt. Újat szegénységük és támogatás hiánya miatt nem tudnak építeni. Kielégítően van megszervezve a népoktatás. A területen 3 két tanerős (Bokrosparti, Szőlőközötti és Árpád), valamint 2 egy tanerős (Gyója, Szent László), iskola működik. Az iskolákkal kapcsolatosan van megszervezve a leventeoktatás.

Egyéb szakigazgatás: főleg a szőlővidékre kiterjedő hatáskörű, de a belterületen székelő hegyközségtől és annak a hegyőreitől (csőszök), valamint egy-két mezőőrtől eltekintve nincs. A közbirtokossági legeltetési társulat is a belterületen székel. A forgalmi bekötés a Csongrád—kecskeméti th. közút kikövezése óta jó és az útépítést a Gyója—bokrosi község közlekedő út folyamatban lévő kiépítésével folytatják. Posta, telefon nincs.

[10] V. ö. 2. pont.

Társadalmi és gazdasági szervezetek: a szervezett közösségi élet központja a Csongrád—Bokrospart—Gyójai Gazdaolvasókör és az általa alapított Csongrád—Bokrosparti Hangya Szövetkezet. A két szervezet egy telepen van elhelyezve és vezetőségük is nagyjából egy. A Gazdakörnek az igényeket kielégítő népháza és könyvtára van. A központon több fogyasztási kisiparos telepedett le (tejgyüjtő, kovács, bognár, a szövetkezeten kívül még egy vegyeskereskedő, daráló stb.). A szövetkezet a fogyasztási üzletágon kívül értékesítéssel saját magán kívül álló okok miatt nem foglalkozik. Ugyanis saját tőkéje nincs. A Hangya központ értékesítési hálózata pedig eddig nem nyert bekapcsolást. A gazdakörnek italmérése van.

9. *A segítés útja.*

A *gazdaságtársadalmi segítés* szellemi és anyagi térre terjedhetne ki. A legfontosabb volna a helyes homoki gazdálkodás technikájának ismertetése és kísérleti kipróbálása növénytermesztési kísérleti körzet útján.[11] Ezenkívül az állatállomány minden eszközzel való növelése, elsősorban azért, mert az állat hajtja a legtöbb jövedelmet, másodsorban állat nélkül nincs trágya; trágyázás nélkül pedig a homokon nem lehet gazdálkodni, de a szőlők és gyümölcsösök is nagyon kívánják itt a trágyát. Ezzel kapcsolatban a homokon termeszthető takarmánynövényeket is népszerűsíteni kell. A most termelt kevés trágya kezelése nem korszerű. Válogatott gazdáknál minta-trágyatelepeket kellene készíteni. A szőlők kezelésének oktatása különösen fontos lenne, mert ezen a téren sok a kívánni való. A bor kezelését is ismertetni kellene. Méhészeti tanfolyam sem volna haszon nélkül való. A szikeseken gazdálkodó gazdáknak gépszövetkezetbe való tömörülése is sok haszonnal járna. A szálastakarmányok termelését is fokozni kellene. Ezzel kapcsolatban a tejgazdálkodás alapját néhány tenyészállattal és törzskönyvezéssel kellene megvetni. A sok törpegazdaságban lényeges jövedelmet hajtana bármilyen jól megszervezett háziipar. A szalmafonás nyomaival a vizsgálat alkalmával találkoztunk.Az általános kultúrszínt és az együttműködés szellemének emelésére jól szervezett népfőiskolai tanfolyamokra volna szükség.[12] Erre a megfelelő érdeklődés könnyen felkelthető, mert a tanyai nép igen élénk szellemű és érdeklődő, különösen azoké ilyen, akik a homokon sokoldalú gazdálkodást folytatnak. Ezek

[11] V. ö. A szociális vármegye. Magyar Közigazgatástudományi Intézet kiadványai 33. szám. Bp. 1941. 83. ill. 107 és köv. old., továbbá: *Csiky János:* A komáromvármegyei talajjavító és növénytermesztési kísérletező körzetek szervezése és munkája. Az Országos Mezőgazdasági Kamara Talajtani Intézetének kiadványai. 37. szám. Bp. 1942., továbbá: *Csiky—Halács:* A kísérletező körzetek a termelésfejlesztés szolgálatában. Az Országos Mezőgazdasági Kamara Talajtani Intézetének kiadványai 41. szám, Bp. 1943., továbbá: *Szaniszló József:* A komárommegyei talajjavítási és növénytermesztési körzetek. Közigazgatástudomány 1942. évf. 3—5. szám.

[12] V. ö. A szociális vármegye id. mű. 100. és köv. old., továbbá: *Szaniszló József:* A tatai népfőiskola. Közigazgatástudomány id. szám.

a saját helyzetükön tapasztalják, hogy mit jelent a gazdasági tudás a megélhetés és a gyarapodás szempontjából. Végül, de nem utolsó sorban, fontos lenne az *értékesítés* kérdésének megoldása. Szövetkezettel, vagy bármilyen más módon. Ez szemmelláthatóan (kofakartell) nagy nehézségekkel jár ugyan, de jól megszervezve nagyarányú kertgazdálkodást eredményezhetne, már csak azért is, mert erre a kiindulási alap már megvan.

A *közigazgatási megsegítés* legfőképpen a hiányzó intézmények kihelyezéséből és megteremtéséből állana. 3000 lélek már megérdemel legalább egy telefonnal is bekötött postaügynökséget és állandó közigazgatási kirendeltet, vagy legalább a tanító személyére alapozva párhuzamos anyakönyvi kerületet, járlatírót és a közigazgatás részéről rendszeresített kiszállási napokat (adóügyek, rendőri büntetőbíráskodás, panasznapok stb.). Ezek kitűzésénél ügyelni kell arra, hogy ne essenek a belterületen tartott hetenkénti két piacnapra (kedd-péntek). A hitélet növelése érdekében a kápolna, illetve templom újbóli felépítése és a nyolc tanerőhöz egy önálló hitoktató lelkész beosztása, vagy a pasztorálásnak a szerzetesek kitelepítése útján való biztosítása.

10. *Mintatanyakörzet szervezése.*

A közigazgatás tökéletesítésének legjobb gyakorlati módja mintajárások (mintakörzetek) szervezése, melyeknek azok nevezhetők, ahol a közigazgatásnak az emberekkel szemben nincsenek adósságai. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet, amely Komárom megye tatai járásában már szervezett egy közigazgatási és a Hangyával együtt egyúttal szövetkezeti mintajárást is, kívánatosnak tartja egy a dunántúli vidéktől eltérő jellegű tanyai körzetben is mintakörzet alakítását. Erre a célra a Csongrád-Bokrospart tanyaközpont alkalmasnak látszik. Ezért is készült arról a fenti felvétel.

GRŐBER GYULA ÉS MÁMAI KISS ISTVÁN.

A NÉMET IPARI GAZDASÁG SZERVEZETÉNEK EGYSZERŰSÍTÉSE ÉS EGYSÉGESÍTÉSE.

I. A német gazdasági élet irányításában rendkívül fontos szerepet betöltő „Generalbevollmächtigter für die Wirtschaft", (akinek az összes gazdasági tárcák alá vannak rendelve), 1942. április hó 28-án rendeletet adott ki „Verordnung über die Vereinfachung und Vereinheitlichung der Organisation der gewerblichen Wirtschaft" címmel, amely rendelet mélyreható átszervezést tesz lehetővé a német ipari gazdaság szervezetében az egyszerűsítés és az egységesítés irányában. A rendelet felhatalmazza a birodalmi gazdasági minisztert, hogy az ipari gazdaság szervezetének egyszerűsítésére és egységesítésére rendszabá-

lyokhoz nyuljon és a szükséges intézkedéseket saját hatáskörében megtegye. E rendelet végrehajtására a birodalmi gazdasági miniszter még ugyanaznap kiadott két rendeletet, majd május hó 30-án egy harmadikat. A következőkben az említett rendeletek alapján keresztülvitt átszervezést fogjuk megvizsgálni. Hogy azonban az átszervezés okait kellőkép megvilágíthassuk és jelentőségét megfelelően lemérhessük, mindenekelőtt vessünk egy pillantást a német ipari gazdaság szervezetének korábbi állapotára.[1]

A német nemzeti szocialista kormányzat uralomrajutása után azonnal hozzálátott a német gazdasági élet egész területének a maga sajátos szellemében átfogó, egységes elvek szerint való átszervezéséhez. A fő szempont az átszervezés során az volt, hogy a teljesítmények fokozása céljából lehetővé váljék a gazdasági élet egész területén az egységes állami irányítás, anélkül azonban, hogy a gazdasági élet állandó hajtóereje, az egyéni iniciativa, a vállalkozói kezdeményezés gátlást szenvedne érvényesülésében. Az a forma, amelyben az új német gazdaságpolitika céljait megvalósította, az ú. n. *gazdasági önkormányzat* formája. Ez azt jelenti, hogy az új német rendszer a gazdasági életet önkormányzati joggal felruházott testületekre építette fel. Ezek a testületek azonban természetszerűleg nem függetlenek az állam politikai lététől és szervezetétől, nem alkotnak idegen testet az állam testében. Az állam elismerésére és megerősítésére szorulnak, ami által szervesen beleilleszkednek az állami jogrend egészébe. Feladatkörük kettős: mindenekelőtt az eredeti önkormányzati feladatokat öleli fel, amelyek megoldásánál azonban megfelelően érvényesül az állami irányítás, — másfelől nagymértékben kibővül ez a feladatkör az államtól reáruházott feladatokkal. Az önkormányzatot hordozó testület az állami elismerés révén nyilvánjogi jelleget ölt, a saját feladatok is közjogi jellegüek lesznek, az önkormányzati tevékenység kiemelkedik a magánjog köréből, anélkül azonban, hogy ezáltal állami jellegűvé válnék. Abban, hogy az új német rendszer ezekre az önkormányzati testületekre építette fel a gazdasági élet egészét átfogó szervezetét, éles elhajlás tapasztalható mind a XIX. század liberalizmusának gazdasági rendszerétől, mind pedig az államszocializmustól; jogtörténetileg tekintve az új német gazdasági rendszer eszmei gyökérszálai tulajdonképen a középkori rendi jellegű testületi jog talajába nyúlnak be.

Az állami irányítás, amely alatt ezek az önkormányzati testületek állanak, nem korlátozódik a pusztán negatív ellenőrzésre, hanem valóságos, pozitív útmutató tevékenységet jelent. Az állami vezetés számára mindazok a rendszabályok rendelkezésre állanak, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az állam a maga gazdaságpolitikai célkitűzéseit keresztülvigye, a közjólétet

[1] L. *Nagy Károly:* Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet 35. sz. kiadványa. 1941. 184 l.

emelje és a gazdasági közigazgatás jogszerűségét biztosítsa. Ilyen eszközök pl.: a szabályzat jóváhagyása, a vezető testületi szervek megerősítése, a közérdeket veszélyeztető testületi tevékenység eltiltása, rendbüntetés kiszabása a kötelességüket elhanyagoló testületi szervekkel szemben, szükség esetén kormánybiztos kinevezése, vagy a testület feloszlatása. Ez a széleskörű és átfogó állami vezetés azonban — mint azt a német gazdasági közigazgatási írók általában hangsúlyozzák — nem jelenti a testületek „államosítását", mert ott is, ahol ez a vezetés irányadó, és meghatározó jellegű, nem avatkozik a tulajdonképeni és az önkormányzat rendelkezési körébe tartozó gazdasági kérdésekbe, hanem csak az átfogó és irányadó nagy gazdaságpolitikai kérdéseket dönti el.

Az önkormányzati testületek belső felépítése különben az ú. n. Führerprinzip érvényesülését mutatja. A testületek vezetőit ugyanis többnyire már nem a tagok választják, hanem az állam helyezi őket tisztjükbe s felelősségük is nem annyira a tagokkal, mint inkább az állami felügyelettel szemben áll fenn. Látszólag ez a vezéri elv a testületet intézetté, az önkormányzati igazgatást állami közigazgatássá változtatja, azonban a különbség testület és intézet, önkormányzat és állami igazgatás között nem külső, formai elvekben, hanem a működés lényegében rejlik. Minthogy pedig ez a működés — az irányadó, átfogó elvektől eltekintve — szabad és önálló, azért ezek a testületek megmaradnak eredeti jellegükben.

Ott, ahol az új német rendszer megfelelően működő szervezeteket talált, nem oszlatta fel azokat, hanem céljainak megfelelően átalakítva, szervesen beleillesztette őket a maga szervezetébe. Ott azonban, ahol e testületeket nem találta már készen a gazdasági élet területének egyik, vagy másik mezején, kénytelen volt a kényszertársulás eszközéhez nyúlni. Ez utóbbi kétféle formában történt: vagy kötelezte a meghatározott gazdasági ágban tevékenykedő egyéneket, hogy ilyen testületté alakuljanak, — vagy, ha már fennálló testület szolgált a szervezés alapjául, hogy abba belépjenek, (ú. n. aktív alakulatok), vagy minden további nélkül kimondta, hogy az illető egyének egy kényszertársulat tagjai, — amely utóbbi esetben a kifejezett belépési, vagy csatlakozási nyilatkozat fölöslegessé vált (ú. n. passzívalakulatok). Belépési kötelezettség alapján keletkezett kényszertársulatok pl. a szén- és káliszindikátusok, míg az ipari gazdaság szervezete a kényszertársulás utóbbi, szigorúbb formájában alakult ki.

A fentiekben ismertetett szervezési elvek és módszerek figyelembevételével történt az egész német gazdasági élet átszervezése. A kialakult új szervezetek közül vizsgálódásunk körén kívül esik a mezőgazdaság átfogó, nagy szervezete, a *Reichsnährstand* (Közélelmezési Rend), valamint az összes német munkásokat és vállalkozókat magába foglaló hatalmas, szociálpolitikai jellegű szervezet, a *Deutsche Arbeitsfront*. Az általunk

közelebbről vizsgált ipari gazdaság szervezete viszont kettős jelleget mutat és pedig szakmait és testületit aszerint, hogy egyik, vagy másik alapon történt a szervezés.

A szakszerűségi alapon az új német rendszer az egész ipari gazdaságot hat, ú. n. „birodalmi csoport"-ba *(Reichsgruppe)* osztotta, ezek: a kézműipar, a gyáripar, a kereskedelem, a bankok, a biztosításügy és az energiagazdaság birodalmi csoportja. Mindegyik birodalmi csoport az általa képviselt szakma birodalmi élszervezete. A birodalmi csoportok ismét kisebb egységekre, ú. n. gazdasági csoportokra *(Wirtschaftsgruppe)*, oszlanak, s ha a szükség megkívánja, a gazdasági csoportok is tovább tagozódnak szakcsoportokra *(Fachgruppe)*, ezeken belül pedig szakalcsoportokra. Eltérést ebben a vonatkozásban csak a gyáripar birodalmi csoportjának tagozódásában láthatunk, amelyben a gazdasági csoportok viszonylag nagy számára való tekintettel szükségesnek mutatkozott a 28 gazdasági csoportnak 7 főcsoportba *(Hauptgruppe)* való osztása, ahol a birodalmi csoport és a gazdasági csoportok közt a főcsoportok állanak.

A birodalmi csoportok kötelékében működő gazdasági csoportoknak, szakcsoportoknak stb. a szükséghez képest megvannak a maguk helyi alapon megszervezett tartományi, kerületi és helyi tagozatai is: valamennyit, mint szakmai csúcsszervezet, a birodalmi csoport öleli magába.

A birodalmi csoportoknak itt ismertetett általános tagozódásától eltérő tagozódást találunk a kézműipar birodalmi csoportjának a kebelében. Míg a birodalmi csoportok szervezeti összetételét általában fölülről lefelé haladva tekinthetjük át a legvilágosabban, addig a kézműipar birodalmi csoportjának a felépítése épen az ellenkező irányban, a legalsó szervezeti egységtől a csúcs felé haladva nyujtja a legáttekinthetőbb képet. A legkisebb egység a kézműipar szervezetében az ipartestület, amely valamely iparágnak, vagy rokon iparágaknak az ipari cégjegyzékbe bevezetett összes képviselőit foglalja össze területi alapon. A különböző iparágaknak ugyanabban a kerületben működő ipartestületeit az ú. n. *Kreishandwerkerschaft* foglalja nagyobb szervezeti egységbe. Az egyes ipartestületek korporativ tagjai a Kreishandwerkerschaftnak, amelynek természetes személyek nem lehetnek a tagjai. A Kreishandwerkerschaft közgyűlését az egyes ipartestületek vezetői, a főmesterek alkotják. Vezetőjét, a Kreishandwerksmeistert, aki a kerület egész kézműiparának a reprezentánsa, — csakúgy, mint az egyes ipartestületek főmestereit, — a kézműveskamara nevezi ki. A kézműveskamarák viszont, — amelyeket még az 1897. évi július hó 26-án hozott ipari védőtörvény állított fel, — a kézműiparnak területi alapon életrehívott hivatalos érdekképviseletei. A nemzeti szocialista rendszer előtt választott képviselőkből állott, akiket eredetileg az ipartestületek és ipari egyesületek, később pedig, — az 1929 február 11-i ipari novella életbelépése után — a kamarai kerület ipari cégjegyzékébe bevezetett önálló iparosok választottak. Az így választott képviselők közgyűlése választotta meg tagjai sorából a kamara tisztikarát. A nemzeti szocialista rendszer a kézműveskamarák életében is a vezéri elvet juttatta érvényre. A birodalmi kormánynak idevonatkozóan 1935. évi január hó 18-án kiadott rendelete szerint a kamara igazgatásának súlypontja ezentúl nem a közgyűlésen, hanem egyedül a kamara elnökén, mint a kamara vezetőjén nyugszik. Az elnököt pedig nem a közgyűlés választja, mint azelőtt, hanem a Deutscher Handwerks- und Gewerbekammertag meghallgatásával a birodalmi gazdasági miniszter nevezi ki s ugyanígy történik a hivatalból való felmentés is. — A kézműipar szervezetében a kézműves kamarák fölött álló szervezet a *Deutscher Handwerks- und Gewerbekammertag*, amelyet az összes kézműveskamarák, valamint a két hanzavárosnak, Bremen és Lübecknek a kézműveskamarák jogosítványaival felruházott iparkamarái alkotnak. A Kammertag feladata a kötelékébe tartozó kamarák közös ügyeinek intézése, ezenkívül teljesíti a kormányzat által külön reá ruházott feladatokat, legfőbb feladata azonban a kézműipar egészét érintő jogszabályok végrehajtása fölötti felügyelet. Vezetője a birodalmi gazdasági miniszter és munkaügyi miniszter által kinevezett Reichshandwerksmeister.

Míg a kézműveskamarák — mint a fentiekben láttuk — az összes kézműiparágak ipartestületeit foglalják össze a maguk területén, (horizontális tagozódás), addig az ú. n. birodalmi ipartestületi szövetségek ugyanazon kézművesiparág ipartestületeit foglalják magukba az egész birodalom területéről (vertikális tagozódás). A birodalmi ipartestületi szövetség vezetője a *„Reichsinnungsmeister"*-t, a Reichshandwerksmeister nevezi ki és menti fel hivatalától. A birodalmi ipartestületi szövetség kebelén belül szakcsoportok működnek, amelyek az ipartestületi szövetség által képviselt kézműiparág egyes alfajaiban dolgozókat foglalják össze az egész birodalom területén. Így pl. az autóipar testületi szövetségében külön szakcsoportokat találunk az autójavítók, a vulkanizálók, hengerkészítők stb. számára. Ha a helyi képviselet is szükségesnek mutatkozik, akkor a szövetség ennek ellátására alkalmas helyi szerveket is alkot.

A birodalmi ipartestületi szövetségek és a vak kézművesek birodalmi szövetsége, (amely az összes vak kézműveseket és ezek munkaadóit foglalja magában), együttesen alkotják az ipari gazdaság hat birodalmi csoportjának egyikét a „kézművesség birodalmi rendjét" *(Reichsgruppe Handwerk)*. Ennek élén a Deutscher Handwerks- und Gewerbekammertag vezetője, a birodalmi gazdasági minisztertől kinevezett Reichshandwerksmeister áll. Hivatalát tiszteletbeli alapon tölti be s az ügyek megfelelő intézéséért a birodalmi gazdasági miniszternek felelős. Feladata a kézművesség birodalmi rendjét alkotó szövetségeknek támogatása és egyben felügyelete; e célra jogában áll minden szükségesnek látszó rendszabályt igénybevenni. A birodalmi gazdasági miniszter hozzájárulásával minden egyes ú. n. munkabiztosi kerület területére helyettes gyanánt egy ú. n. „Landeshandwerksmeister"-t nevezett ki, akinek a feladatait esetről-esetre szabja meg; a Landeshandwerksmeister felelős amellett a Reichshandwerksmeister által a gazdasági miniszterrel egyetértésben kiadott rendelkezések pontos végrehajtásáért.

Az ipari gazdaságnak a fentiekben ismertetett birodalmi csoportjai mellett meg kell itt emlékeznünk a közlekedési szervezetről is. Eredetileg ugyanis a közlekedést is az ipari gazdaság keretében akarták átszervezni ennek egyik birodalmi csoportja formájában s bár később azon az alapon, hogy a közlekedésnek legalább 80%-a nyilvános kézben van, kivették az ipari gazdaság szakszerű szervezetéből és közvetlenül a birodalmi közlekedési miniszternek rendelték alá, mégis szoros kapcsolatban maradt az ipari gazdaság szervezetével. A közlekedési szervezet átalakítása a birodalmi közlekedési miniszter 1934. évi február hó 27-i rendeletével vette kezdetét. Ez a rendelet megalkotta a Birodalmi Közlekedési Tanácsot, *(Reichsverkehrsrat)*, mint az egész közlekedésügy élszervezetét. Ennek vezetője a birodalmi közlekedési miniszter, tagjai pedig a közlekedés valamennyi ágának (vasút, posta, tengerhajózás, folyami hajózás, autóközlekedés, fuvarozás, stb.) képviselői, továbbá a közlekedési eszközöket igénybevevő gazdasági szervezetek (ipari gazdaság, Reichsnährstand stb.) és közjogi közületek képviselői, valamint a német birodalmi útügyi felügyelő. E tanács feladata a közlekedési miniszter segítségére lenni egyes közlekedési kérdésekben és az egész birodalmat érintő közlekedéspolitikai feladatok megoldásában. A Birodalmi Közlekedési Tanácshoz hasonló összetételt mutatnak a kerületi közlekedési tanácsok, amelyek az egyes közlekedési kerületek képviseleti szervei. A közlekedési szervezet további tagozódását a „közlekedés szerves felépítéséről" szóló, 1935. évi szeptember hó 25-én kiadott rendelet szabályozza, s ez a rendelet határozza meg a közlekedési szervezetnek az ipari gazdasághoz való viszonyát is. A szervezés oly módon történt, hogy az egyes közlekedési ágak meglévő élszervezeteit birodalmi közlekedési csoportokká változtatták át és mint „közlekedési ipart" foglalták össze. Ezek az élszervezetek a *„Spitzenvertretung der deutschen Seeschiffahrt"*, *„Reichsausschuß der deutschen Binnenschiffahrt"*, *Reichsverband der Verkehrsverwaltungen"*, *„Reichsverband des Fuhrgewerbes"*, *„Reichsverband des Kraftfahrgewerbes"*, *„Reichsfachstand des deutschen Speditions- und Lagereigewerbes"* és a *„Spitzenvertretung der Hilfsgewerbe des Verkehrs"* voltak. Mindezek a szervezetek tehát az új rendben birodalmi közlekedési csoportonként szerepelnek, amelyek ismét szakcsoportokra és — a szükséghez képest — szak-alcsoportokra oszlanak. A közlekedési miniszter megengedheti, hogy a birodalmi közlekedési csoport kerületileg is tagozódjék, ugyancsak csoportokra és alcsoportokra.

Ami a közlekedési szervezetnek az ipari gazdasághoz való viszonyát illeti, a közlekedési üzemek úgy, mint azelőtt, az átszervezés után is az ipari és kereskedelmi kamarák hatáskörébe tartoznak, azon az alapon, hogy lényegileg ezek az üzemek is kereskedelmi tevékenységet fejtenek ki, miközben teljesítményeiket nyereség céljából forgalomba hozzák s reájuk is érvényesülnek a kereskedelmi jogviszonyokat szabályozó kereskedelmi törvény (Handelsgesetzbuch) határozmányai. A közlekedés rendkívül fontos életfunkciókat teljesítő rész gyanánt beletartozik a gazdasági élet szerves egységébe s ezzel a ténnyel a közlekedési szervezetről szóló, előbb említett rendelet annyiban számol, hogy a közlekedési szervezetet a Birodalmi Gazdasági Kamara és a kerületi gazdasági kamarák tagjává teszi. A birodalmi gazdasági miniszter a közlekedési miniszter javaslatára három tagot nevez ki a Birodalmi Gazdasági Kamara tanácsába a „közlekedési ipar" fent vázolt szervezetéből és egyet a „Deutsche Reichsbahngesellschaft" kebeléből. Ugyanígy a kerületi gazdasági kamarák vezetői is három tagot neveznek ki a közlekedési szervezet képviseletéül a kamara tanácsába, és pedig a közlekedési miniszter kijelölése alapján. A fentiekből világosan kitűnik, hogy milyen szorosan belekapcsolódik a közlekedési szervezet az ipari gazdaság szervezetébe.

Láttuk eddig az ipari gazdaság szakszerű alapon kiépült szervezetének kialakulását. A szakszerűség alapján való szervezést azonban időben jóval megelőzte a regionális alapon való szervezés, a kereskedelmi és iparkamarákban *(Handels- und Gewerbekammer)*. Az ipari gazdaságnak e kamarákban, helyi alapon való összefoglalása, a közös kereskedelmi tevékenységben leli magyarázatát, amely az ipari gazdaság mindegyik ágának jellemzője. (Magának az eredeti „kereskedelmi kamara" elnevezésnek „ipari és kereskedelmi kamarára" való átváltoztatása csak újabb időkben következett be, félreértések elkerülése céljából.) A kereskedelmi és iparkamarák tevékenységének jogi alapja a birodalomban összefoglalt egyes német államok törvényeiben van lefektetve s lényegileg az összes erre vonatkozó törvények ugyanazt a feladatot rójják a kereskedelmi és iparkamarákra s ez a kerületükben lévő ipart és kereskedelmet űzőknek közös érdekeit képviselni, különösen pedig a hatóságokat a kereskedelem és ipar fejlesztésében felvilágosításaik, javaslataik és véleményadásuk útján támogatni. Egy 1934. évi augusztus hó 20-án kiadott rendelet az összes kereskedelmi és iparkamarákat a birodalmi gazdasági miniszter felügyelete alá vonta és a kamarák szervezetében is érvényre juttatta a vezéri elvet.

Az ipari gazdaság fentiekben ismertetett szakmai és regionális szervezetének legfelsőbb fokon való összefoglalására azután egy 1934. évi november hó 27-én kiadott rendelet megalkotta a Birodalmi Gazdasági Kamarát *(Reichswirtschaftskammer)*. Az egész német ipari gazdaságnak ez a csúcsszervezete hathatós eszköz a birodalmi gazdasági miniszter kezében az ipari gazdaságot érintő gazdaságpolitikai kérdések megoldására s egyidejűleg az ipari gazdaság önkormányzatának legfőbb szerve is. Benne valósul meg az ipari gazdasági területi és szakmai szervezeteinek szerves kapcsolata, itt válik lehetővé a közös ügyek megvitatása s a felmerülő ellentétek áthidalása és kiküszöbölése, ami által a Birodalmi Gazdasági Kamara működése az egész gazdasági élet szempontjából nagyjelentőségűvé válik.

A Birodalmi Gazdasági Kamara jogi személy; korporatív tagjai az ipari gazdaság hat birodalmi csoportja, a közlekedési ipar szervezete, a kézműveskamarák, az ipar- és kereskedelmi kamarák és — az alábbiakban ismertetendő — gazdasági kamarák. A Birodalmi Gazdasági Kamara kebelében az ipar- és kereskedelmi kamarák külön munkaközösséget alkotnak, amely a birodalmi gazdasági minisztertől kibocsátott külön szabályzattal bír. A Kamara vezetőjét — és helyettesét — a birodalmi gazdasági miniszter nevezi ki; tisztjüket mindketten tiszteletbeli alapon töltik be. Az egyes feladatok megoldásában a vezetőnek rendelkezésére állanak a Kamara korporatív tagjainak összes ügyintéző szervei.

A Birodalmi Gazdasági Kamarákhoz hasonló szerepet töltenek be, de nem az egész birodalom, hanem csak egy gazdasági kerület számára a gazdasági kamarák *(Wirtschaftskammern)*. (A birodalom összesen 18 ilyen kerületre van beosztva) Ezek az ipari gazdaság kerületi szervezeteinek, továbbá

az ipar- és kereskedelmi kamaráknak és a kézműveskamaráknak összképviseletei. A gazdasági kamara ügyvezetését minden kerületben az az ipari és kereskedelmi kamara intézi, amelyet a gazdasági miniszter ebből a célból külön kijelölt s ugyanez a kamara fedezi a gazdasági kamara költségeit is. A gazdasági kamarának önálló jogi személyisége nincs, a kerületében lévő cégekkel és üzemekkel nem is tart fenn közvetlen kapcsolatot. Tulajdonkép nem más, mint az ipari gazdaság összes kerületi szervezeteinek munkaközössége, az a hely, ahol a kerület egyes gazdasági szervezetei közt felmerülő természetes ellentéteknek kiegyenlítésére kell találniok. A gazdasági kamara amellett szoros összeköttetést tart fenn a közigazgatási hatóságokkal is és szükség esetén segítséget nyujt azok rendelkezéseinek végrehajtásához. Fontos feladata végül a Birodalmi Gazdasági Kamara keretén belül összefüggő és áttekinthető képet nyujtani a kerület gazdasági helyzetéről, annak bajairól és szükségleteiről.

II. Ez tehát a német ipari gazdaság szervezete úgy, amint az az átszervezés éveiben, 1933-tól 1935-ig kialakult. Felépítésében, mint láttuk, a szoros alárendelés és a vezéri elv érvényesül azzal a céllal, hogy a gyors és feltétlenül egységes gazdaságpolitikai vezetés biztosítva legyen. Ha azonban az egész szervezeten végigtekintünk, önkéntelenül is felmerül az a gondolat, hogy itt túlszervezéssel állunk szemben. Nézzük pl. egy kézműves iparos helyzetét az új szervezetben! Ez személyi alapon tagja az ipartestületnek, korporatív alapon a Kreishandwerkerschaft-nak, ismét közvetlenül a kézműveskamarának, ezen keresztül a Deutscher Handwerks- und Gewerbekammertag-nak, testületén át tagja egy birodalmi testületi szövetségnek, végül pedig mindezeken keresztül a kézművesség birodalmi rendjének. Igaz ugyan, hogy e szervezetek tisztviselői túlnyomórészt tiszteletbeli alapon töltik be tisztségüket, a saját és az államtól átruházott feladatok teljesítése azonban jelentős összegeket emészt fel és mindezeket a költségeket végső sorban az egész szervezet személyi alkotóelemének, az egyes iparosnak kell viselnie. Hasonló eredményre jutunk akkor is, ha az ipari gazdaság valamely más szektorából vesszük a példát. S arról sem szabad itt megfeledkeznünk, hogy ugyanaz az iparűző számos más társadalmi és pártalakulatnak, népjóléti, biztosítási stb. szervezetnek a tagja önkéntesen, vagy kényszer alapján s a tagsággal mindenütt megfelelő járulékok fizetése van egybekötve. Igaz, hogy mindezek a járulékköteles szervezetek a legteljesebb mértékben szociális szellemmel vanak áthatva és létük sokszor rendkívüli mértékben áldásos az egyén és a társadalom szempontjából, az iparosság pedig a ráháruló terhek mellett is aránylag igen magas életszínvonallal bír, mégis egyre általánosabbá vált az utóbbi években az a vélemény, hogy az átszervezéssel elért nagy eredményeket csak fokozná a túlméretezett szervezet egyszerűsítése és az ezzel járó tehermentesítés az egyes egyén oldalán.

Egyszerűsítést és főleg egységesítést tesz szükségessé a fentieken kívül az a körülmény is, hogy az ipari gazdaság szervezetének a középső fokozata a gyakorlatban túlságosan bonyolultnak, s emiatt a működés szempontjából sokszor nehézkesnek bizonyult. A sok egymás mellett működő szervezet között nehéz volt a hatáskörök megfelelő elhatárolása, ami súrlódásokat idé-

zett elő. A kézműveskamaráknak pl. nemcsak a föléjük rendelt kerületi gazdasági kamara utasításait kellett követniük, hanem ugyanakkor a kerületi gazdasági kamaráktól független, szakmai alapon szervezett Deutscher Handwerks- und Gewerbekammertag utasításait is, ami természetesen olykor nehéz helyzetbe hozhatta a kamarát. A sok egymásmellé rendelt szerv versengése az együttműködés kárára, az itt-ott tapasztalható többszörös alárendeltség a végrehajtás vontatottságára vezetett. Már pedig az utóbbi években a háborús gazdaság fokozott követelményeket állított az ipari gazdaság szervezete elé s abból a célból, hogy a fokozott mértékben igénybevett ipari gazdaság szervezete a teljesítőképességnek a lehető legmagasabb fokára emelkedjék, az önkormányzat erőinek szoros összefogása vált szükségessé.

Ennek felismerése vezette a német gazdasági élet irányítóit akkor, amikor az előljáróban említett s a német ipari gazdaság szervezetének átalakítására irányuló jogszabályokat életrehívták. E jogszabályok közül az első, az alaprendelet, — mint említettük, — a birodalmi gazdasági minisztert felhatalmazta arra, hogy az ipari gazdaság egyszerűsítésére és egységesítésére szükséges rendelkezéseket megtegye. A birodalmi gazdasági miniszter által még az alaprendelet megjelenésének napján (április 28.) kibocsátott két végrehajtási rendelet közül az első, az ú. n. „Gauwirtschaftskammerverordnung" a gazdasági önkormányzati szervezet középső fokozatának újjárendezése céljából az ipari gazdaságot kerületileg ú. n. körzeti gazdasági kamarákba (Gauwirtschaftskammern) foglalta össze, amelyek határai a pártkörzetek (Gau-k) határaival esnek össze. A körzeti gazdasági kamarákon belül ugyancsak területi alapon alsóbb tagozódásként a szükséghez képest gazdasági kamarák és kirendeltségek állíthatók fel. A kereskedelmi és iparkamarák, a kézműves kamarák és a korábbi gazdasági kamarák beleolvadnak az újonnan felállítandó körzeti gazdasági kamarákba, sőt rajtuk kívül ugyancsak a körzeti gazdasági kamarákba tagozódnak bele az ipari gazdaság szakszerű szervezetének, tehát a birodalmi csoportoknak, gazdasági csoportoknak és szakcsoportoknak kerületi tagozatai is, bár az említett központi szakmai szervezetek utasítási joga szakmai vonalon érintetlenül marad. A rendelet szerint a körzeti gazdasági kamarák a birodalmi gazdasági miniszter közvetlen felügyelete alatt állanak.

A körzeti gazdasági kamarák felállítása nem egyszerre történik az egész birodalom területén, hanem fokozatosan, a szükséges átmenet biztosításával alakítják át a régi szervezetet az új elgondolásnak megfelelően. Minden egyes körzeti gazdasági kamara felállítása a birodalmi gazdasági miniszter külön rendelkezése alapján történik. Mindaddig, amíg valamely körzetben a körzeti gazdasági kamara felállítása iránt a miniszter nem intézkedik, marad az eddigi szervezeti állapot. Mindenesetre némi változtatással azonban, mert a második végrehajtási rendelet már az alaprendelet kibocsátása napján azonnali hatállyal

feloszlatott 41 feleslegesnek ítélt kereskedelmi és iparkamarát[1] úgy, hogy a birodalom volt 111 kereskedelmi és iparkamarájából csak 70 kerül beolvasztásra a körzeti gazdasági kamarák szervezetébe.

A harmadik végrehajtási rendelet, az ú. n. „Gauwirtschaftskammeraufbauverordnung" tartalmazza a körzeti gazdasági kamarák felépítésének és feladatainak részletes szabályozását. A rendelet szerint a körzeti gazdasági kamarák a német gazdasági szervezet irányító szervei egy-egy körzet (Gau) területén. Önkormányzati joggal felruházott testületek, amelyek a körzet egész gazdasági életét képviselik. Alapszabályaikat az élükön álló elnök bocsátja ki a birodalmi gazdasági miniszter jóváhagyásával.

A körzeti gazdasági kamara tagjai sorába tartozik minden akár természetes, akár jogi személy, aki, illetőleg amely a kamara területén valamilyen gazdasági üzemet tart fenn. A körzeti gazdasági kamarához tartoznak a kamara kerületében lévő olyan üzemeknek a tulajdonosai is, amely üzemek főtelepe a kamara területén kívül fekszik. Nem tartoznak azonban a körzeti gazdasági kamarákhoz a mezőgazdasági üzemek, úgyszintén ezek segédüzemei, ha főleg a főüzemükben nyert termelvényeket értékesítik, illetőleg dolgozzák fel. Kérelemre azonban ezek is elnyerhetik a kamarai tagságot.

A körzeti gazdasági kamara élén az elnök áll, aki a kamara munkáját a vezéri elv szellemében irányítja. Ő és az alelnökök alkotják az elnökséget, amelyben a gyáriparnak, kézműiparnak és kereskedelemnek egyformán képviselve kell lennie. Az elnökségnek a kézműipart képviselő tagja a „Gauhandwerksmeister" címet viseli s a körzeti gazdasági kamara kézműipari szakosztályát vezeti. Egyébként az alapszabályok határozzák meg minden körzeti gazdasági kamaránál az alelnökök számát és a kamarai szakosztályok vezetésében való részvételét. Az elnököt és az alelnököket a birodalmi gazdasági miniszter a körzetvezetővel egyetértésben nevezi ki és menti fel. Az elnök kinevezése a kamarában szervezett tanács (Beirat) javaslatára, az alelnökök kinevezése pedig az elnök javaslata alapján történik. A tanács, — amelynek összetételét és tagjainak számát az alapszabályok állapítják meg, — az elnökség támogatására rendelt szerv; tagjait az elnök nevezi ki és menti fel. Elnök, elnökségi tag és tanácstag csak aktív vállalkozó lehet.

A körzeti gazdasági kamara végrehajtó szerve az ügyvezetőség, amely a kamara feladatait az elnök utasításai szerint teljesíti. Az ügyvezetőség működésére vonatkozó részletes szabályokat az ügyviteli szabályzat tartalmazza; ezt pedig — az alap-

[1] A következő városokban: Arnsberg, Bingen, Coburg, Darmstadt, Dessau, Detmold, Erfurt, Feldkirch, Flensburg, Frankfurt/O., Friedberg, Gera, Giessen, Görlitz, Halberstadt, Hidelsheim, Hirschberg, Krefeld, Liegnitz, Mainz, Nordhausen, Offenbach, Oppeln, Osnabrück, Passau, Pforzheim, Plauen, Retlingen, Rottweil, Sagan, Schneidemühl, Schweidnitz, Solingen, Sonneberg, Stadthagen, Stolp, Teschen, Ulm, Verden, Worms, Zittau.

szabályokhoz hasonlóan — az elnök bocsátja ki. Az elnök a kamara alkalmazottainak előljárója, ő köti a szolgálati szerződéseket és ő állapítja meg a javadalmazást. A körzeti gazdasági kamara munkaviszonyainak, — különösen a munkafelvételeknek — a szabályozására az elnök szolgálati szabályzatot ad ki, amely számára a birodalmi gazdasági miniszter irányvonalakat szabhat meg. A körzeti gazdasági kamara ügyvezetőjének alkalmazása és elbocsátása a körzetvezető előzetes állásfoglalásának kikérése mellett, a birodalmi gazdasági miniszter hozzájárulásával történik.

A szakmai gazdasági szervezetnek (birodalmi csoportok, gazdasági csoportok stb.) regionális tagozatai, amelyek a körzeti gazdasági kamara területén már működnek, vagy a jövőben létesülnek, tagjaivá lesznek a körzeti gazdasági kamarának, anélkül, azonban, hogy megszűnnének a szakmai központi tagozatok szervei lenni. A szakmai regionális tagozatok kerületeinek egybe kell esniük a körzeti gazdasági kamara kerületével. Kivételes esetekben azonban a birodalmi gazdasági miniszter hozzájárulásával e kerületeknek más, a kamarakerületektől eltérő beosztása is lehetséges.

A körzeti gazdasági kamarák feladatai a Gauwirtschaftskammeraufbauverordnung 9. §-a szerint a következők:

1. Területükön a hatóságokat közlések, javaslatok és véleményes jelentések útján támogatják, kívánatra kerületük gazdasági életéről tájékoztatást nyujtanak és a gazdasági érdekek előmozdítására javaslatokat tesznek.

2. Felügyelnek a tőzsdék és egyéb, a kereskedelmi forgalom számára fennálló intézmények felett, ha ezzel őket a birodalmi gazdasági miniszter megbízza.

3. A birodalmi gazdasági miniszter által kibocsátandó irányelvek szerint a Reichsgewerbeordnung 36. §-ának (1) bekezdésében meghatározott iparosokat s egyéb személyeket szakértők gyanánt nyilvánosan kirendelik, megesketik és fölöttük a felügyeletet gyakorolják.

4. Közreműködnek a nyilvánosan kirendelendő könyvvizsgálók (Wirtschaftsprüfer) vizsgájánál és jogosításánál, végzik az eredménnyel vizsgázott pályázók megesketését és nyilvános kirendelését s ezek felett a felügyeletet gyakorolják.

5. Származási bizonyítványokat s egyéb, a kereskedelmi forgalom céljára szolgáló igazolásokat állítanak ki és hitelesítéseket végeznek, — amennyiben ezzel nem egyéb hivatalos helyek vannak megbízva.

A körzeti gazdasági kamarákra törvény, vagy rendelet, — különösen a birodalmi gazdasági miniszter rendelkezése útján egyéb feladatok is ruházhatók. Az állami hivatalok kötelessége, hogy a körzeti gazdasági kamarákat feladataik teljesítésében támogassák.

A kézműipar érdekeinek fokozott védelméről történt gondoskodás azáltal, hogy az eddigi kézműveskamarák feladatait amennyiben nem egyetemes gazdasági kérdésekről van szó, a körzeti gazdasági kamarákban az alelnöki tisztet viselő Gauhandwerksmeisterre ruházták. Abban a kérdésben, hogy egy bizonyos ügy szakmai, avagy egyetemes gazdasági természetű-e, vitás esetben az önkormányzat ügyeiben a Birodalmi Gazdasági

Kamara, állami megbízási ügyekben a birodalmi gazdasági miniszter dönt.

A körzeti gazdasági kamarák költségeit a kamarák tagjai viselik. A költségek fedezése céljából a körzeti gazdasági kamarák tagjaiktól évenkint alapdíjat, azonkívül az ipari adó meghatározott százalékában kifejezett pótdíjat szednek. Az ipari adó-mentes üzemek csak az alapdíjat fizetik.

Olyan intézetek, építmények és berendezések költségeinek fedezésére, amelyek csupán egyes területek, vagy iparágak érdekeinek előmozdítására szolgálnak, a birodalmi gazdasági miniszter engedélyével az ezeken a területeken, illetőleg iparágakban lévő kamarai tagok külön pénzbeli szolgáltatásokra kötelezhetők.

A körzeti gazdasági kamaráknak minden számadási évben be kell mutatniok költségvetéseiket a birodalmi gazdasági miniszternek jóváhagyás végett. A pénzkezelésre vonatkozóan — beleértve a felülvizsgálat módját — a birodalmi gazdasági miniszter közelebbi határozmányokat bocsát ki. A kamarák illetékeket is szedhetnek az illetékdíjszabásuk alapján, amely azonban szintén a birodalmi gazdasági miniszter jóváhagyására szorul.

A tagdíjak és illetékek behajtásának módját, valamint a felszólamlási és panaszeljárást a birodalmi gazdasági miniszter külön rendeletben szabályozza. Ugyancsak a birodalmi gazdasági miniszter bocsát ki közelebbi határozmányokat a kamarák pénzkezelésének módjára vonatkozóan. A körzeti gazdasági kamarák költségvetése is a birodalmi gazdasági miniszter jóváhagyására szorul. A körzeti gazdasági kamarákba átvett kézműveskamarák vagyonát különvagyonként kell kezelni és kizárólag a kézműipar céljaira kell fordítani.

A birodalmi gazdasági miniszter, — ha szükségesnek mutatkozik, — a körzeti gazdasági kamarák területén egy, vagy több gazdasági kamarát állíthat fel. E gazdasági kamarákra megfelelően alkalmazást nyernek a körzeti gazdasági kamarákra érvényes előírások. A gazdasági kamarák elnökét és alelnökeit a körzeti gazdasági kamara elnökének javaslatára, a körzetvezetővel egyetértésben a birodalmi gazdasági miniszter nevezi ki és menti fel; a gazdasági kamara elnöke tagja a felette álló körzeti gazdasági kamara elnökségének. A gazdasági kamarák olyan ügyekben, amelyek nem kizárólag helyi, (csak a kerület gazdaságát érintő) jelentőségűek, a fölöttük álló körzeti gazdasági kamara utasításaihoz vannak kötve. A körzeti gazdasági kamarák és a gazdasági kamarák a birodalmi gazdasági miniszter hozzájárulásával kirendeltségeket állíthatnak fel.

A körzeti gazdasági kamarákra és a gazdasági kamarákra, mint a beléjük olvasztott kamarák jogutódaira átháramlanak ez utóbbiaknak alkalmazottaikkal szemben fennálló pénzbeli kötelezettségei, tehát az átszervezés nem vezethet a kamarai alkalmazottak károsodására. A körzeti gazdasági kamarák felépítéséről szóló rendelet kifejezett rendelkezést tartalmaz arra

vonatkozóan is, hogy a kézműveskamaráknak a körzeti gazdasági kamarákba való beolvasztása nem vezethet sem a kézműiparosok cégjegyzékébe bevezetett természetes és jogi személyek sem a kézműipar birodalmi csoportja önálló szakcsoportjainak tagjai által fizetett járulékok emeléséhez.

A körzeti gazdasági kamarák a Birodalmi Gazdasági Kamara tagsági kötelékébe tartoznak. A kamaráknak a Birodalmi Gazdasági Kamarával és az ipari gazdaság birodalmi csoportjaival való érintkezése és együttműködése mikéntjét a birodalmi gazdasági miniszter külön rendeletben szabályozza.

III. Ha az eddigi fejtegetésekben részletesen ismertetett régi és új gazdasági szervezet összehasonlításával az átszervezés jelentőségét vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy az átszervezés lényeges egyszerűsítést és egységesítést jelent a német ipari gazdaság eddig túlságosan bonyolult szervezetének középső fokozatában. Az új körzeti gazdasági kamarákban a gazdasági szervezet minden tagozata egyesül, amely eddig a körzet területén illetékes volt, nemcsak a regionális szervezetek, tehát a Birodalmi Gazdasági Kamarának alsó tagozatai, (kereskedelmi és iparkamarák, kézműveskamarák, gazdasági kamárák), hanem a gyáripar, kereskedelem, kézműipar, energiagazdaság, bankok és biztosításügy, úgyszintén a közlekedési szakmák birodalmi csoportjának a regionális tagozatai is. Ennek következményeképen a jövőben a gazdasági szakkérdések tárgyalására és a véleménynyilvánításra minden körzetnek csak egy, illetve több, de egységes jellegű szervezete lesz, szemben az eddigi rendszerrel, amelyben ugyanabban a feladatkörben több szerv is működött egymás mellett s a hatáskörök gyakran egymást keresztezték.

Az új szervezetben az egységesítésre irányuló törekvés jelentkezik a nemzeti szocialista párttal való szerves kapcsolat kiépítésében is. Ez a kapcsolat nemcsak abban nyilvánul meg, hogy a körzeti gazdasági kamarák területi határai a párt Gaujai határaival esnek egybe, hanem főképpen abban, hogy a jövőben a körzeti gazdasági kamara vezetőjének és a párt körzeti gazdasági tanácsadójának ugyanannak a személynek kell lennie. Az új szervezetben tehát a párt erősebb befolyással rendelkezik az ipari gazdaság életére, — aminek célja kétségtelenül a teljesítmények fokozása.

NAGY KÁROLY.

A SPANYOL NEMZETI SZINDIKALISTA ALKOTMÁNY ÚJABB FEJLŐDÉSE.

I. A nemzeti szindikalista állam kialakulása.

1. Franco 1939. április 1-i utolsó hadijelentésével[1] a spanyolok nemzeti forradalma korántsem ért véget. A polgárháború felszámolása után, az *alzamiento* Európa többi nemzeti forradalmához hasonlóan, az alkotó munka területére lépett. Ebben az értelemben ma is tart és Franco szavai szerint mindaddig tartani fog, amíg az új állami és társadalmi rend fel nem épül. „Nuestra guerra estera terminada sólo cuando un orden nuevo haya sido creado."[2] Amint a fasiszta forradalom során is a Marcia su Roma-t az alkotásoknak a szemeink előtt lepergő termékeny korszaka váltotta fel. Erre utal a Mussolini-féle szállóige: „La rivoluzione continua."[3]

Az új spanyol állam a felkeléssel egyidős. Fejlődésének csirái az első fegyveres összecsapások idejére vezethetők vissza. Kialakulásának egy-egy nevezetesebb jogszabályhoz fűződő állomásai tervszerű és céltudatos államszervezésre vallanak.[4]

2. Az új Spanyolország nemzeti kormányának első említésre méltó jogszabálya a dicsőséges felkelés napját *(„el dia del glorioso alzamiento nacional")* követőleg kiadott 1936. július 24-i rendelet[5] volt, amely az államhatalom folyamatos gyakorlása végett nemzetvédelmi bizottságot *(Junta de Defensa Nacional del Estado Español)* állított fel. Elnöke és hat tagja az északi felkelés hadseregparancsnokai közül került ki.[6] Fontosabb intézkedései közül a nemzetközi kapcsolatok felvétele, a polgári közigazgatás átmeneti rendezése és a politikai pártok — elsősorban a *Frente Popular* — feloszlatása érdemelnek figyelmet.

A politikai pártok sorsában mindazok a foglalkozási egyesületek osztoznak, amelyek bármilyen vonatkozásban politikai tevé-

[1] „A vörös hadsereget végleg lefegyvereztük. A spanyol haderő az utolsó katonai célokat is megszállotta. A háború befejeződött." *Schempp, Otto:* Das autoritäre Spanien, Leipzig, 1939, 47. l.

[2] V. ö. *Pettinato, Concetto:* La Spagna di Franco, Milano, 1939., 14—15. l.

[3] V. ö. *Magyary Zoltán:* A fasiszta állam kifejlődése, Olasz Szemle, 1942., 67—75. l.

[4] A nemzeti szindikalista államról a legteljesebb képet egy német munka adja: *Erbler, Hans—Richter, Lutz:* Spaniens nationalsyndikalistischer Verfassungs- und Socialbau, Schriften des Instituts für Arbeitsrecht an der Universität Leipzig, 47. Heft, Weimar, 1939.

Nagyon használható még: *Genco, Raoul:* Precedenti e contenuto della Carta del Lavoro spagnola, pubblicazioni dell'Istituto di diritto pubblico e di legislazione sociale della R. Università di Roma, n. XVI., Milano, 1942.

[5] Boletin Oficial del Estado, 1936. július 24-i sz.

[6] Elnöke Cabanellas, tagjai Saliquet, Ponte, Mola, Dávila, Montaner és Moreno tábornokok voltak. Franco és Queipo de Llano ebben az időben még az északival nem egyesült déli hadseregeket vezették.

kenységet fejtenek ki (*„todas los sindicales obreras y patronales de caracter politico"*).[7] A kizárólag gazdasági célra alakult szervezetek (*asociaciones y organizaciones sindicales de caracter economico*), így a szövetkezetek és mezőgazdasági szindikátusok (*Asociaciones, Cooperativas y Sindicatos Agricolas*), működését a rendelet nem korlátozta. Változatlan fennmaradt a katolikus munkásszövetség (*Confederacion española sindicatos obreros*) is.[8]

3. A nemzetvédelmi bizottság tulajdonképpeni történelmi hivatását azzal teljesítette, hogy 1936. szeptember 29-én az államhatalmat *Francisco Franco Bahamonde* hadseregtábornok kezébe tette le. Az új államfő október 1-i beszédéből a hivatása magaslatán álló államférfi körvonalai bontakoztak ki. Első jelentős törvényével az államigazgatás központi szervezetét helyezte új alapokra.[9] A kormányfő (*Jefe del Gobierno del Estado Español*) és a hadseregfőparancsnok (*Generalisimo de los fuerzas nacionales*) tisztét személyében egyesítette. Az egyes igazgatási ágak vezetését pedig a technikai államtanácsra (*Junta Técnica del Estado*) bízta. A későbbi miniszteriumnak megfelelő tanács elnökből és hét tagból állott. Nem sokkal ezután a jogszabályalkotást olyképpen rendezte, hogy a törvények (*Leyes*), a rendelettörvények (*Decretos-Leyes*) és a végrehajtási rendeletek (*Decretos*) kibocsátásának jogát magának tartotta fenn, a kormányrendeletek (*Ordénes*) és miniszteri rendeletek (*Ordénes de Comision*) kibocsátásával pedig a technikai államtanácsot bízta meg.[10] A vidéki közigazgatás újjászervezése során a tartományok élére polgári kormányzókat (*Gobernadores Civiles*), a községek élére polgármestereket (*Alcades*) állított. A tartományok testületi szerveit (*Comision Gestora de la Diputación Provincial*) és a községek képviselőtestületeit (*Gestora Municipal*) hivatási alapon ujjáalakította. Az alsó- és középfokú általános igazgatás szervezetét a főkormányzó (*Gobernador General*) alá rendelte.[11]

4. A burgos-i kormány politikai és katonai akciói lelkes tömegmozgalomra támaszkodtak, amelynek eredete a felkelést megelőző időkbe vezethető vissza. Két lánglelkű hazafi: *José Antonio Primo de Rivera* — a nagynevű diktátor méltó örököse — és *Ramiro Ledesma Ramos* — a nemzeti szellemű szindikalizmus spanyolországi úttörője — tűzték ki életük céljául, hogy a fasiszta Olaszország és a nemzeti szocialista Németország példájára felrázzák nemzetüket. Időrendben Ledesma Ramos mozgalma keletkezett előbb, aki röviddel a köztársaság előtt — 1931-ben — alapította *Juntas Ofensiva Nacional Sindicalista* nevű harcos szervezetét. José Antonio, az új Spanyolország nemzeti hőse, emlékezetes olaszországi utazása után, 1933-ban bontotta ki a *Falange Español* zászlaját, hogy elesett nemzetébe az álmodozó költőktől annyiszor megsiratott spanyol birodalom gondolatát

[7] *Federatión Anarquista Iberica, Unión General de Trabajodores* stb.
[8] Boletin Oficial del Estado, 1936. szeptember 16-i sz.
[9] U. o., 1936. október 2-i sz.
[10] U. o., 1936. október 6-i sz.
[11] U. o.

újra beleoltsa. A vezetők önzetlensége és minden egyéni nagyravágyást félretevő hazaszeretete eredményezte, hogy a két egyre erősödő mozgalom 1934-ben Valladolid-ban José Antonio vezetése alatt egyesült. A nemzeti eszme két fiatal és harcos mozgalma mellett volt Spanyolországban még egy hatalmas szervezet, mely nemzeti alapon állott. A *Comunión Tradicionalista* tagjainak szemei előtt régi hagyományok alapján álló katolikus spanyol nagyhatalom eszményképe lebegett.[12]

Franco politikai érzékére vall, hogy a régi hagyományokat ápoló, királyhű tradicionalistákat, vagy másszóval karlistákat, és az új idők új szellemétől áthatott falangistákat José Antonio mártirhalála[13] után személyes vezetése alatt egy táborba tömörítette. Az 1937. évi április 19-i rendelet a három mozgalmat *Falange Española Tradicionalista y de las Juntas Ofensiva Nacional Sindicalista* néven egyesítette.[14]

Ugyanebben a rendeletben a mozgalomnak José Antonio fogalmazásában két esztendővel előbb közzétett kiáltványát *(Los 26 puntos de F. E. T. y de los J. O. N. S.)* az állam alapelveivé nyilvánította. A Falange 26 pontja a nemzeti szindikalista államnak ugyanolyan elmélete, mint a fasiszta államnak Mussolini *Dottrina politica e sociale del Fascismo*-ja, amelyet Olaszországban is a pártszabályzatot tartalmazó rendelet-törvény tett közzé.[15]

A kiáltvány minden spanyol legfőbb kötelességének Spanyolország megerősítését, felemelését és gyarapítását tartja. Spanyolország felsőbbrendűségét hirdeti. Ennek a gondolatnak az egyének, csoportok és osztályok érdekeit alá kell rendelni.[16] A birodalmi gondolat alapján áll, mely biztosítja Spanyolország számára a vezető helyet Európában. A spanyol-amerikai államok irányában az irányítás szerepét történelmi jogon követeli. Katonai nagyhatalomra törekszik és katonai szellemet akar. Az új állam — amelyet a kiáltvány nevez először *nemzeti szindikalista államnak* — totális eszköz a haza oszthatatlanságának szolgálatában. A családon, községen és szakszervezeten keresztül minden spanyol részese az állam vezetésének. A politikai pártok rendszerét minden következményével együtt elveti. A szabadságot örök és érinthetetlen emberi értéknek tartja. A magánkezdeményezést támogatja és ösztökéli. Gazdasági téren Spanyolországot a termelők gigászi szakszervezetének tekinti. A kapitalizmust és marxizmust elveti. A nemzeti szindikalista állam a gazdasági harcot nem nézi tétlenül. A gazdaság elsőrendű céljának a nép életviszonyai-

[12] V. ö. *Ruinas, Stanis:* Vecchia e nuova Spagna, Milano 1940., 69 és köv. l.

[13] 1936. november 19-én Alicante-ban a vörösök agyonlőtték. Azóta José Antonio a nemzeti gondolat eszményképe: El protomartire de la nueva Espana, El grande Assente. *Ruinas:* id. m. 72. l.

[14] Boletin Oficial del Estado, 1937. évi április 20-i sz. Fordítását ld. alább a 191. oldalon.

[15] A fasizmus doktrináját Olaszországban egyetemi tanszékekről tanítják. Hasonló célt szolgál Spanyolországban a madridi egyetem, José Antonio tanszéke. *(Catedra José Antonio). Erbler-Richter:* id. m., 131. l.

[16] L. *Gorgolini, Pietro:* La nuova Spagna di Franco, Torino, 1940., S. 8. l.

nak javítását tartja. A magántulajdont megvédi. A munka szerinte jog és kötelesség. A mezőgazdasági termelést fokozza. A nagybirtokot feloszlatja. A nevelést az állam hivatásának mondja. A nemzeti újjászületést katolikus szellemben hajtja végre.

5. A mozgalom jogállását és szervezetét az 1937. augusztus 4-i rendelet szabályozta, mely a német *Gesetz zur Sicherung der Einheit von Partei und Staat* mintájára az állam és a párt egységét messzemenően biztosította.[17]

Eszerint a falanksz harcos mozgalom, sugalmazója és alapja a spanyol államnak, mely az egyének, csoportok és osztályok felett áll. Az akarat és hit közössége, mely küzd Spanyolországért, mint a nemzeti célok szétbonthatatlan egységéért. Eszményképe egy olyan állam, mely a szociális igazság és a keresztény szabadság alapján áll. Fegyelmező eszköz, amelyen keresztül a nép egységben és rendben állammá emelkedik. Formája és stílusa a nemzeti újjászületés forradalmának. Feladata, hogy őrködjék a haza örök értékei felett.

6. A mozgalom jogállásának szabályozását az államhatalom központi szervezetének végleges rendezése követte. Az 1938. január 30-i törvény *(Ley organizando la Administración Central del Estado)*,[18] a törvényhozó és végrehajtó hatalmat a Caudillóra ruházta és a végrehajtóhatalom gyakorlásának módját szabályozta. A technikai államtanács helyébe a nemzeti kormány intézményét állította. A helyi igazgatás *(Administración Local Española)* terén a mozgalom részvételét messzemenően megvalósította.

7. A polgárháború legvéresebb napjai között született meg az új Spanyolország legnagyobb törvénye: a munkaalkotmány *(Fuero del Trabajo)*.[19] Amint a mozgalom kiáltványa a nemzeti szindikalista állam alapelveit szögezi le, úgy a munkaalkotmány gazdasági célkitűzéseit vázolja. Nem tartalmaz közvetlenül alkalmazható jogszabályokat, hanem azokat az elveket fogalmazza meg, „melyek társadalmi és gazdasági politikáját sugalmazni fogják."[20] Lényegében, sőt helyenként fogalmazásában is az olasz *Carta del Lavoro-t* követi.[21]

Bevezetése szerint az új spanyol állam *nemzeti* — amennyiben totális eszköz a haza oszthatatlanságának szolgálatában — és *szindikalista* — amennyiben visszahatást képvisel a liberális kapitalizmussal és a marxista materializmussal szemben. Célja a szociális igazság katolikus hagyományának felújítása. Ezért olyan szociális tervet állít fel, mely a gazdaságot a politikának rendelve alá, a nemzeti vagyont a spanyol nép szolgálatába állítja. Felfogása szerint a munka személyi és emberi természetű.

[17] A rendelet magyar szövegét *Karay Kálmán* fordításában a Közigazgatástudomány (1940., 185—190. l.) közölte.

[18] Boletin Oficial del Estado, 1938. január 31-i sz.

[19] A Fuero del Trabajo magyar szövegét *Karay Kálmán* fordításában a Közigazgatástudomány (1940., 116—119. l.) közölte.

[20] Fuero del Trabajo. Bevezetés.

[21] A Fuero del Trabajo jogi természetéről l. *Erbler-Richter:* id. m. 142—144. l.

A munkát, mint társadalmi kötelességet, minden spanyoltól megköveteli. A munkás életét és egészségét megvédelmezi. A munkabéreket szabályozza. A munkás és a vállalat viszonyát rendezi. A kézműves ipart hathatósan támogatja. A földműves foglalkozásokat messzemenő védelemben részesíti. A tenger munkásai iránt a legnagyobb figyelmet tanusítja. A munkaügyi bíráskodást bevezeti. A vállalat alkotó elemeit hierarchikusan megszervezi. A hitelt a nemzetgazdaság szempontjai szerint szabályozza. A társadalmi biztosítást minden irányban kiterjeszti. A nemzeti termelés fokozását minden spanyol kötelességévé teszi. A magántulajdont elismeri, de a nemzeti érdekeknek aláveti. A családi vagyont messzemenően védelmezi. Az állam nemzeti szindikalista szervezetét az egység *(unidad)*, teljesség *(totalidad)*, és a hierarchia *(jerarguia)* eszméi hatják át. A gazdasági élet valamennyi tényezőjét a vertikális szindikátusok útján szervezi meg. Az állam gondoskodik a külföldön dolgozó spanyol munkások védelméről. A munka, hatalom és becsület őrhelyeire a harcoló fiatalságot állítja.[22]

A Fuero del Trabajo tartalmának futólagos felsorolása is megerősíti az új spanyol állam egyik neves tudósának megállapítását, aki a Fuero del Trabajo-t az új Spanyolország gazdasági alkotmányának nevezte.[23]

8. A munkaalkotmány végrehajtását célzó jogszabályok sorát az 1938. április 21-i rendelet *(Decreto reorganizando los actuales Sindicatos del Movimiento)*[24] nyitotta meg, mely a nemzeti szindikális rendszer állami irányítását részletesen szabályozta.

9. A nemzeti szindikalizmus további útját egyengette az 1940. május 3-i törvény, mely a termelés átmeneti szabályozása végett termelési bizottságokat *(Comisiones reguladoras de la Producción)* állíott fel.[25] A nemzeti kormány a gazdasági élet szervezése és irányítása terén az érdekelt gazdasági erők képviseleti szerveinek *(Organos representativos adecuados)* közreműködését korábban sem nélkülözhette. A háborús gazdálkodás kívánalmainak tettek eleget az érdekelt miniszterek, amikor 1937-ben több iparág kényszerszervezkedését *(sindicatión obligatoria)* elrendelték. A kényszerszindikátusok végrehajtó bizottságai *(Comités sindicales)* a tervgazdálkodás szervei voltak. Ugyanilyen okból hívták életre a német gazdasági szövetséghez hasonlítható gabona központot *(Servicio Nacional del Trigo)*, mely a termelés és elosztás terén különösen eredményes működést fejtett ki.[26] Hasonló gazdaságszervező feladatkört töltött be a kézművesipar szervező bizottsága *(Comisión Organizadora de la Obra Nacional de la*

[22] A spanyol munkaalkotmánnyal hazai irodalmunkban *Karay Kálmán* (Az új spanyol állam, Egyedül Vagyunk, 1940. évi 6. sz.) és *Marek Dénes* (A spanyol munkaalkotmány. Az Ország Útja, 1941., 14—16. l.) foglalkozott.

[23] *Garrigues, Joaquin:* Il nuovo ordine in Spagna. Sindacati verticali e Corporazioni, Archivio di Studi Corporativi, 1939., 174. l.

[24] Boletin Oficial del Estado, 1938. április 24-i sz.

[25] L. A termelést szabályozó bizottságok szervezete Spanyolországban, Szociális Szemle, 1940., 357. l.

[26] L. *Pettinato:* id. m., 134—138. l.

Artisania.) Ezeket a felmerülő szükséghez képest és tervszerűtlenül életre hívott önkormányzati szerveket a gazdasági élet egész vonalán a termelési bizottságok váltották fel, amelyek ebben az időben a még meg nem alakított vertikális szindikátusok szerepét játszották. Szerepük ugyanaz volt, mint az olasz *Consiglio Nazionale delle Corporazioni* egyes osztályaié, amelyek a korporatív állam felépítése során jó ideig a korporációk feladatkörét töltötték be.

A termelési bizottságok az olasz korporációkhoz hasonlóan, termelési ciklusok szerint alakultak és az érdekelt gazdasági ágak képviselőiből álltak. Vagyis mindazokat a gazdasági csoportokat fogták össze, amelyeknek valamely termelési eredmény létrehozatalában részük volt. A bizottságok elnökét a kormány az érdekelt termelési ágak meglévő szervezeteinek előterjesztésére nevezte ki. Tagjai voltak még a bizottságnak az érdekelt minisztérium osztályvezetői és az elnök által meghívott gazdasági szakértők is. Az olasz korporációknál lényegesebben szűkebbre szabott hatáskörük a termelés szabályozását és irányítását szolgálta.

10. Jelentős a szindikalis szervezkedés fejlődése terén a szindikális egységről szóló 1940. január 26-i törvény,[27] mely az egység, teljesség és hierarchia szellemében kimondotta, hogy az állam a gazdasági élet irányító szervéül kizárólag a mozgalom szindikális szervezetét ismeri el. Jogi személyiséggel csakis ílyen szerveket ruház fel. A hivatási csoportok érdekvédelmére és képviseletére bármely elnevezés alatt alakult munkaadói, vagy munkavállalói egyesületek a mozgalom szindikális szervezetébe olvadnak bele. A törvény jelentősége abban áll, hogy a gazdasági rendszert a pártszervezettel szervesen összekapcsolta és maradéktalanul visszatért a munkaalkotmánynak ahhoz az alaptételéhez, hogy az új spanyol állam a gazdaságot a politikának rendeli alá.

11. A mai spanyol szindikalizmus a szindikális rendről szóló 1940. december 6-i törvényen alapul, amelyet a Caudilló a mozgalom újjáalakított nemzeti tanácsának első ülésén ünnepélyes formák között hirdetett ki. A nemzeti szindikalista állam egyik legnagyobbszabású alaptörvénye. Alkotmányjogi jelentőségében és a rendszer felépítését illető hatásában az 1926. április 3-i 563. sz. olasz törvényhez hasonlítható, mely a fasiszta szindikalizmus alapjait vetette meg. Alapvető újítása a törvénynek az üzemközösség gondolatának bevezetése, ami már a nemzeti szocialista megoldás hatását mutatja. Az új spanyol állam ebben a törvényben váltotta be a munkaalkotmányban foglalt azt az igéretét, hogy a vállalkozó és a munkás viszonyát a kölcsönös hűség, segítés és támogatás szellemében rendezni fogja.[28]

[27] Sindacato e Corporazione, Roma, 1940., 605. old. Magyarul l.: Az érdekképviseleti egység törvénye Spanyolországban, Szociális Szemle, 1940., 295. old.

[28] A nemzeti szindikalizmusnak erről a legújabb irányú fejlődéséről l. *Mazzoni, Giuliano:* Nuovi orientamenti del nazionalsindacalismo spagnolo, Critica Fascista, 1942., 174—175. l. és *Szabó Péter:* A spanyol nemzeti szindikalizmus fejlődése, Forum, 1942., 172—174. l.

A törvény szövegét a Sindacato e Corporazioni című olasz hivatalos lap 1940. évi 6. sz. közli. Fordítását l. alább a 193. oldalon.

12. A német nemzeti szocialista munkaalkotmány befolyása még erőteljesebben bontakozott ki a munkaviszonyok szabályozásáról szóló 1941. március 29-i rendelet-törvényben, mely a munkaviszonyok szabályozását — ellentétben az önkormányzati gondolatot messzemenően érvényesítő fasiszta korporációs rendszerrel — az állam feladat körébe utalta. A szindikátusok hatáskörét pedig a javaslattételre és a véleményezésre korlátozta. Az üzemi rend megállapítását ugyanakkor az üzemvezető feladatává tette.

13. Ezt a nemzeti szindikátusok megalakításáról szóló 1941. június 23-i rendeletet követte, ami a spanyol szindikális rendszer fejlődéstörténetében az olasz korporációkról szóló 1934. február 3-i 163. sz. törvénnyel helyezhető párhuzamba.

14. A spanyolok nemzeti forradalmának a polgárháború utolsó hadi jelentéséhez hasonló nagy eseménye zajlott le 1942. július 17-én, amikor a Caudilló a nemzeti tanács ünnepélyes ülésén az új spanyol alkotmányt[29] kihirdette. A Kortez ősi intézményét korszerű alakban visszaállító törvénnyel a nemzeti szindikalista állam kifejlődésének első korszaka lezárult.

II. A nemzeti szindikalista állam szervezete.

1. A nemzeti szindikalista állam a haza oszthatatlanságának totális eszköze, amelyben a megfelelő szervezetek útján minden spanyolnak megvan a maga helye. A nemzeti szindikalista állam a politikailag és gazdaságilag szervezett nemzet szintézise akar lenni. Ennek megfelelően a nemzet megszervezése is kétirányú: politikai és gazdasági.

2. A nemzet politikai szervezete: a mozgalom. A mozgalom a tekintély és a hierarchia eszméin épül fel. Hármas fokozatú szervezetének alapsejtjei a helyi falanxok *(Falanges Locales)*, melyek felett a tartományi főnökségek *(Jefaturas Provinciales)* állanak. A legfelsőbb pártorgánum: a nemzeti főnökség *(Jefatura Nacional)*. Az egyes fokozatok élén teljes hatalommal és tekintéllyel *(„con plena autoridad y dignidad")* a helyi főnökök *(Jefe Local)*, a tartományi főnökök *(Jefe Provincial)*, illetve a nemzeti főnök *(Jefe Nacional)* állanak. A nemzeti főnök a mozgalom legfőbb vezére *(Supremo Caudillo del Movimiento)*.

A nemzeti főnökség a mozgalom célkitűzéseit az egyes ügyágazatok szerint tagozódó szakszolgálatok *(Servicios)* útján váltja valóra. A szakszolgálatokat nemzeti biztosok vezetik, akik a következők: 1. A külügyek nemzeti biztosa *(Delegado Nacional del Servicio Exterior)*, 2. a nemzetnevelés nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Educación Nacional)*, 3. a sajtó és a propaganda nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Prensa y Propaganda)*, 4. a női osztály nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de la Sección Femenina)*, 5. a szakszervezetek nemzeti biztosa *(Delegado Nazional de Sindicatos)*, 6. a szociális ügyek nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Obras Sociales)*, 7. a jogszolgáltatás nemzeti

[29] Fordítását l. alább a 195. oldalon.

biztosa *(Delegado Nacional de Justicia y Derecho)*, 8. az ifjúsági szervezetek nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de la Organización Juvenil)*, 9. a felvilágosítás és kutatás nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Informacion y Investigacion)*, 10. a közlekedés és szállítás nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Communicaciones y Transportes)*, 11. a pénzügyek és igazgatás nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Tesoreria y Administration)*, 12. a frontharcosok nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de la Organización de ex Combatientes)* és végül 13. a katonaviseltek nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de la Organizacion des ex Cautivos)*. A szakszolgálatok a tartományokban és községekben a tartományi és helyi biztosságok *(Delegaciones Provinciales y Locales)* utján működnek.

A mozgalom adminisztrációja a főtitkár *(Secretario General)* kezében fut össze, aki tagja a kormánynak s mint ilyen, összekötő az állam és párt között. A párt működését a kerületi felügyelők *(Inspectores Regionales)* ellenőrzik.

A mozgalom vezére mellett véleményező hatáskörrel a nemzeti tanács és a politikai gyűlés áll.

A nemzeti tanács *(Consejo Nacional)* a mozgalom legfőbb testületi szerve, de a nemzeti szindikalista állam alkotmányában is kimagasló szerepet tölt be. Tagjainak száma 100 fő körül mozog. A főtitkár, a milicia főparancsnoka és a szakszolgálatok nemzeti delegátusai hivatalból foglalnak helyet benne. Tizenkét tagját a Caudillo a legmagasabbrangú állami tisztviselők közül, többi tagjait a mozgalomnak a haza szolgálatában különös érdemeket szerzett tagjai közül nevezi ki. A nemzeti tanács a Caudillo és az állam legfőbb véleményező szerve. a) Megállapítja a mozgalom és b) az állam szervezetének legfőbb irányelveit, c) megállapítja a szakszervezeti rendszert, d) határoz a legnagyobb fontosságú nemzeti és e) nemzetközi kérdésekben. A nemzeti tanács tehát a mozgalom keretein felülemelkedve, az államnak is egyik legfőbb alkotmányjogi szerve. Találóan a volt fasiszta nagytanács *(Gran Consiglio del Fascismo)* intézményéhez hasonlíthatjuk, melyet minden alkotmányjogi kérdésben meg kellett hallgatni.

A politikai gyűlés *(Junta Politica)* a nemzeti tanács kis taglétszámú küldöttsége. Tíz tagját fele részben a Caudillo, fele részben a nemzeti tanács küldi ki. Elnökét a Caudillo nevezi ki.

3. A nemzet gazdasági szervezete: a nemzeti szindikális rendszer. A nemzeti szindikális rendszer alapintézménye a vertikális szindikátus *(Sindicato vertical)*. A vertikális szindikátus a munkaalkotmány meghatározása szerint az állam szolgálatában álló eszköz, amelynek segítségével gazdasági politikáját megvalósítja. A vertikális szindikátus mindazok közös szervezete, akik bizonyos termelvény előállításában részesek. A vertikális szakszervezetben egyesül a mezőgazdász, az iparos, a kereskedő, a szabadfoglalkozású, a mérnök, a vállalkozó, az alkalmazott és a munkás, aki munkájával vagy másirányú részvétével az illető termelési eredmény létrehozatalához hozzájárult. Erre utal a spa-

nyol szindikátusok vertikális jelzője. Vertikális alakulatoknak nevezik a gazdasági életben azokat az egyesüléseket, amelyekben a vállalatok termelő tevékenységei egymást kiegészítik (például ércbányák, vaskohó üzemek, gépgyárak stb.) A vertikális szindikátusok tehát nevüktől eltérően nem szakszervezetek, amennyiben nemcsak munkaadók, vagy csak munkavállalók szervezetei, hanem valóságos szaktestületek, amelyek a termelésben részes összes tényezőket összefogják. *El Sindacato vertical es una corporacion de derecho publico.* A vertikális szindikátus közjogi korporáció, mondja a Fuero del Trabajo.

A vertikális szindikátus ugyanazon gondolat alapján épül fel, mint a fasiszta korporáció. A két szerv között mégis nagy a különbség. Az olasz korporáció a munkaadók és munkások párhuzamos szindikátusainak a termelési ciklus szerint összefogó és kiegyenlítő szerve. Az olasz korporációs rendszer tehát a szindikátusok rendszerén épült fel. A szindikátusok a korporációk előfeltételei. A spanyol testületi rendszer a szó valódi értelmében vett szakszervezeteket nem ismeri. A nemzeti forradalom a kommunizmust gyökerestől irtotta ki. Sem kímélettel nem tartozott, sem óvatosságra szüksége nem volt. Franco tehát a munkásság osztályharcos alakulatait még a fasiszta szindikátusokhoz hasonló nemzeti szellemben sem kívánta feltámasztani.[30]

4. A mai — korántsem végleges, sőt gyakran változó és erősen fejlődő — nemzeti szindikális rendszer alapsejtjei az üzemek. Az üzemszervezés a nemzeti szindikalizmus fejlődésének legújabb állomása és német hatásra vall. Alapgondolatait még a munkaalkotmány fektette le, amikor a vállalat vezetőjét a vállalat működéséért felelőssé tette és a vállalatnak — mint termelési egységnek — hierarchikus szervezését igérte. Ennek az üzemi egységnek élén a vállalat felelős főnöke *(Jefe)* áll, akinek jogállása a német Betriebsführer-ével úgyszólván teljesen azonos. Mellette az esküdtek *(Jurados)* ugyanolyan tanácsadó és a munkásság irányában közvetítő szerepet töltenek be, mint a német üzemvezetők bizalmi tanácsai *(Vertrauensräte).*

Ezekből az üzemközösségekből állanak a jogi személyiséggel felruházott helyi szindikátusok *(Sindicatos locales)*, amelyeknek közgyűlését a hozzájuk tartozó üzemek vezetői és esküdtjei alkotják. A helyi szindikátusok *hermandades, gremios,* vagy *confrerie* ősi elnevezések alatt ismeretesek, aszerint, amint tagjaik az ipar vagy kereskedelem, a kézművesség, illetve a halászat köréből kerülnek ki. Mezőgazdasági jellegű vidékeken az összes termelők egy szindikátusban is tömörülhetnek. A helyi vagy üzemi szindikátusok ily osztályozása és elnevezése a portugál korporációs rendszerre emlékeztet.

A helyi szindikátusok tartományonként nemzeti szindikalista központokban *(Central Nacional Sindicalista)* egyesülnek. A nemzeti szindikalista központot a mozgalom szindikális szakszolgá-

[30] L. még *Karay Kálmán:* Az új spanyol testületi állam, Közigazgatástudomány, 1940., 97—104. l.

latának tartományi biztosa *(Delegado Sindical Provincial de F. E. T. y de las J. O. N. S.)* vezeti.[31] A tartományi delegátus a helyi szindikátusok vezetőit kinevezi és a nemzeti szindikalista központot képviseli. A tartományi szindikális szervezet legfőbb irányítója. A nemzeti szindikálista központ hatáskörébe ezenkívül a) a termelők szociális szervezése és irányítása, b) a szindikális szervezethez tartozók törvényes képviselete, c) a munkaügyi eljárást megelőző békéltetés, d) a hivatási képzés és a munkaközvetítés, valamint e) a munkaügyi statisztikai szolgálat tartozik. A nemzeti szindikalista központ az összes termelőktől járulékot szed.

A harmadfokú vertikális szindikátusokat nemzeti szindikátusnak *(Sindicato Nacional)* nevezik. A gazdasági élet országos hatáskörű élszervezetei. Az olasz korporációkhoz hasonlóan bizonyos szervezési elvek alapján fogják össze a termelésben résztvevő tényezőket.

a) A termelési ág vagy gazdasági kategoria elve *(criterio del ramo di produzione o della categoria economica)* szerint a nemzeti szindikátusok mindazoknak a gazdasági tényezőknek közös szervei, amelyek a termelés meghatározott szektorában résztvesznek. Az azonos, vagy rokon iparokat és üzemeket egyesítik.

b) A termelvény különlegességének elve *(criterio della specialità prodotto)* alapján alakult nemzeti szindikátusok különböző fajtájú, de egy gazdasági eredményt létrehozó üzemeket fognak össze. Az egymást kiegészítő üzemek közös szervei.

c) A szolgálat elve *(criterio del servizio)* alapján álló nemzeti szindikátusok oly foglalkozásokat szerveznek, amelyeknek célja a termelés elősegítése és hatékonyabbá tétele. Kisegítő jellegű tevékenységeket egy közös cél érdekében fognak össze.[32]

Ezidőszerint 24 nemzeti szindikátust ismerünk: éspedig: 1. a gabonafélék-, 2. a gyümölcs- és zöldségfélék-, 3. az olajos növények-, 4. a bor-, sör- és szeszes italok-, 5. a cukor-, 6. a fa- és parafa-, 7. az állattenyésztés-, 8. a halászat-, 9. az állati bőrfélék-, 10. a textilneműek-, 11. a ruházkodás-, 12. az üveg- és kerámia-, 13. az építészet-, 14. a fémek-, 15. a vegyi iparok-, 16. a fűtőanyagok-, 17. a víz- és villamosság-, 18. a papír-, a nyomdászat- és a grafika-, 19. a szállítás és közlekedés-, 20. a szálloda- és rokoniparok-, 21. a biztosítás-, 22. a pénzintézetek és tőzsdék-, 23. a látványosság- és 24. a gyarmatáruk nemzeti szindikátusát.

A nemzeti szindikátusokat a szindikális szakszolgálat nemzeti biztosának javaslatára a kormány rendelettel állítja fel. A nemzeti szindikátusok főnökeit és választmányait ugyancsak az illetékes szakszolgálat nemzeti biztosának javaslatára a mozgalom főtitkára nevezi ki. A szindikátusok testületi szerveiben a gazdasági tárcák képviselői hivatalból foglalnak helyet. A nemzeti szindikátusok vidékenként kirendeltségeket létesíthetnek. A nemzeti szindikátusok a) a termelés szabályozására, a termelvények

[31] L. *Franco, Guidotti* egyes vonatkozásaiban már elavult, de egyébként nagyon használható tanulmányát: L'organizzazione nazional-sindacalista spagnola, Rivista del Lavoro, 1939., n. 2.

[32] Sindacato e Corporazione, Roma, 1941., 309—310. l.

szétosztására, az árak szabályozására javaslatot tesznek, b) a munkaviszonyok szabályozásában közreműködnek, c) az alárendelt szervezeteket fegyelmezik, a munka tudományos szervezését előmozdítják és d) a termelési és fogyasztási szövetkezeteket irányítják.

A spanyol szindikális rendszer legfőbb irányítása — a párt és az állam egységénél fogva — részben a mozgalom szindikális szakszolgálatának *(Servicio Nacional de Sindicatos)* nemzeti biztosa *(Delegado Nacional de Sindicatos)*, részben a szindikális szervezet és működés minisztériumának *(Ministerio de Organización y Acción Sindical)*, illetve a munka minisztériumának *(Ministerio de Trabajo)* kezében van. A szindikális minisztérium a testületi szervezkedés terén az olasz korporációk minisztériumának *(Ministero delle Corporazioni)* feladatkörét töltötte be, aminek teljesítése után feloszlott és hatáskörét a munkaügyi minisztériumnak adta át.[33]

A szindikális szakszolgálat nemzeti főnöke mellett — központi szindikális bizottság elnevezés alatt — tanács működik, mely a gazdasági tárcák illetékes osztályainak főnökeiből, a nemzeti szindikátusok főnökeiből és kiküldötteiből, valamint a korporativizmus kinevezett tudósaiból áll. Főbb feladata a nemzeti szindikátusok működésének koordinálása.[34] Ebben a vonatkozásban az olasz *Consiglio Nazionale delle Corporazioni* összhangot biztosító szerepéhez hasonlítható. Ugyanezt a koordináló szerepet tartományi síkon a tartomány szindikális tanácsa tölti be, mely a mozgalom tartományi főnökének, vagy a tartomány kormányzójának elnöklete alatt, a nemzeti szindikátusok tartományi kirendeltségeinek főnökeiből áll. A fasiszta szindikális rendszerben ugyanilyen célból a konfederációk tartományi egyleteit *(unioni provinciáli)* hívták életre.

Mindezekből világos, hogy a spanyol nemzeti szindikalizmus legjellemzőbb vonása a szindikális szervezet és a pártszervezet összefonódása. Franco ezt azzal indokolja, hogy a társadalmi és gazdasági erők önkormányzata csak a mozgalom szigorú fegyelme alatt engedhető meg. A spanyol nemzeti szindikalizmus tehát joval korlátozottabb önkormányzati rendszer, mint a fasiszta szindikális-korporatív rend.[35] Hatásköre is inkább véleményező, mint rendelkező jogokat ölel fel. Tisztségeit pedig nem választás, hanem kinevezés útján töltik be. Bár ez utóbbi megoldás tudomásunk szerint csak átmeneti állapot, mégis inkább a nemzeti szocialista, mint a fasiszta megoldás hatását mutatja.

[33] Archiv der Gegenwart, 1939., 4168. l.

[34] Sindacato e Corporazione, Roma, 1940., 829—830. l. Ezt a feladatkört a szervezkedés korábbi folyamán a *Junta Central Sindical de Coordinación* látta el, amelynek alsóbb tagozatai is voltak.

L. még A spanyol szindikális szervezet fejlődése, Szociális Szemle, 1942. 43. l.

[35] A fasiszta szindikális-korporációs rendszerről *Karay Kálmán* könyve kimerítően tájékoztat: Olasz testületi önkormányzati jog, Magyar Közigazgatástudományi Intézet 37. sz. kiadványa, Budapest, 1942.

5. A nemzeti szindikalista állam élén az államfő *(Jefe del Estado)*, áll, aki egyben a hadsereg generalisszimusza és az államalkotó mozgalom főnöke. A nemzeti szindikalista állam teljhatalmú vezére. A végrehajtó és törvényhozó hatalom egyedüli birtokosa. Mozgalmának alapszabályai szerint csak Isten és a történelem előtt felelős.

A végrehajtó hatalmat a Caudillo a nemzeti kormány útján gyakorolja, amelynek tizenkét tagját szabad belátása szerint nevezi ki és menti fel. Nem tagja és nem elnöke a kormánynak, hanem a felett áll. A miniszterek *(Ministros)* az államigazgatás egyes ágazatainak teljhatalmú vezetői és kizárólag az államfő irányában felelősek. Az államfő tehát egyben a kormány feje is, bár ez a kettős jogállása expressis verbis kifejezve sehol nincs. Félreérthetetlenül következik azonban abból a rendelkezésből, hogy a kormány tagjai közül alelnököt nevezhet ki, aki meghatározott keretek között helyettesítheti. Kormányfői minőségére vall még a kabinetirodában szervezett koordinációs hivatal *(Servicio de Politica General y Coordinación)*, mely a kormány általános politikájának irányítására és az összhang biztosítására hivatott.[36]

A végrehajtó hatalom szervezetében tehát a nemzeti szocialista *Führerstaat* jellemző vonásait fedezhetjük fel, amelyben a *Führer* nemcsak államfő és a birodalmi kormány feje, de a haderő főparancsnoka és a párt vezére is.

6. A törvényhozóhatalmat a Caudillo a Kortez *(Cortes de España)* közreműködésével gyakorolja. A Kortez a legfőbb szervezet, amelyen keresztül a spanyol nemzet az állam vezetésében résztvesz. A Kortez a törvények előkészítését és kidolgozását végzi, anélkül, hogy a törvényszentesítés jogát érintené, melynek az államfő korlátlan birtokosa. Semmiféle politikai szerepe sincsen.

A Kortez képviselőkből *(procuradores)* áll, akiket a tagság joga hivatalból *(natos)*, vagy kiválasztás *(electivos)* alapján illet meg. Tagjai: a) a miniszterek *(ministros)*, b) a nemzeti tanácsosok *(consejeros nacionales de F. E. T. y de las J. O. N. S.)* azaz a falanx nemzeti tanácsának tagjai, c) az államtanács elnöke *(Presidente del Consejo de Estado)*, a legfelsőbb bíróság elnöke *(Presidente dal Tribunal Supremo de Justicia)* és a legfelsőbb katonai igazságszolgáltatási tanács elnöke *(Presidente del Consejo Supremo de Justicia Militar)*, d) a nemzeti szindikátusok képviselői *(representates de los sindicatos nacionales)*, e) az ötven tartományi székhely, valamint Ceuta és Mellila városok polgármesterei *(alcades)*, az összes többi városok és községek tartományonként egy-egy képviselője, f) az egyetemek rektorai *(rectores de las Universidades)*, g) a spanyol intézet elnöke *(Presidente del Instituto de España)*, a királyi akadémiák elnökei *(Presidentes de las Reales*

[36] A nemzeti kormány eredményes működéséről *Johannes Stoye* tájékoztat: Spanien in Umbruch, Leistungen und Ziele der Franco-Regierung, Leipzig, 1940., 98. és köv. l.

Academias), h) a magánmérnökök intézetének elnöke *(Presidente de Instituto de Ingenieros Civiles)*, az ügyvédi kamarák *(Colegios de Abogados)* képviselői, az orvosi kamarák *(Colegios Medicos)*, a gyógyszerészi kamarák *(Colegios Farmacéuticos)*, az állatorvosi kamarák *(Colegios Veterinarios)*, és az építész kamarák *(Colegios Arquitectos)* egy-egy képviselője, végül azok az egyházi, katonai, közigazgatási, vagy társadalmi kiválóságok, vagy a haza szolgálatában kimagasló érdemeket szerzett férfiak, akiket az államfő kinevez.

A nemzeti szindikátusok képviselőinek száma a Kortez összlétszámának egyharmadát, az államfő által kinevezettek száma pedig az ötvenet nem haladhatja meg. A Kortez tagjainak összlétszáma 450 körül mozog. Képviselő mindenki lehet, aki spanyol, nagykorú és polgári jogainak birtokában van.

A képviselőket az elnök igazolja és esketi meg. Mentelmi joguk van. A Kortez tagsága a hivatal megszűnésével, vagy a kinevezés visszavonásával szűnik meg. A választás hatálya három évre terjed. A Kortez elnökét,[37] alelnökeit és titkárait az államfő nevezi ki.

A Kortez — éppen úgy, mint Olaszországban a fasciók és korporációk kamarája — teljes ülésben *(en Pleno)*, vagy bizottság útján *(por comisiones)* határoz. A törvényhozó bizottságokat *(comisiones legislativas)* az elnök nevezi ki és alakítja meg. Teljes ülést tart a Kortez, ha az elnök a kormánnyal egyetértésben szükségesnek tartja, vagy ha a tárgyalás anyaga kívánja. Teljes ülésben kell tárgyalni minden olyan törvényt, vagy ügyet, mely a) az állam rendes vagy rendkívüli háztartását, b) nagy jelentőségű pénzügyi és gazdasági műveleteket, c) az adózási rendszer megállapítását, avagy reformját, d) a bank- és pénzrendszert, e) a szindikátusok gazdaságszervező hatáskörét és a nemzetgazdaságot alapjaiban érintő törvényhozási intézkedéseket, f) a spanyol állampolgárság megszerzésének és elveszítésének és az állampolgárok kötelességeinek és jogainak alapjait, g) az állam intézményeinek politikai-jogi rendjét, h) a helyi igazgatás alapjait, i) a magán-, kereskedelmi-, büntető- és perjog alapjait, j) az igazságszolgáltatás és a közigazgatás alapjait, k) a mezőgazdasági, kereskedelmi és ipari rend alapjait és l) az oktatás nemzeti tervezetét érinti, valamint mindazokat a törvényeket, amelyeket a kormány saját elhatározásából, vagy az illetékes bizottság javaslatára a teljes ülés elé utal. Hasonlóképpen a teljes ülés elé terjesztheti a kormány azokat az egyezményeket is, amelyek tartalmukra nézve törvény jellegűek.

Minden más törvényhozási tárgy a törvényhozó bizottságok elé tartozik. Eredeti intézkedése az új spanyol alkotmánynak, hogy a többi törvényhozást kívánó tárgyak megjelölését esetrőlesetre egy bizottságra ruházza, mely a Kortez elnökéből, a kor-

[37] Ezidőszerint Esteban Bilbao igazságügyminiszter. Érdekes, hogy a kamara elnöki tisztét Olaszországban is az igazságügyminiszter — Dino Grandi — töltötte be.

mány és a politikai gyűlés egy tagjából, az államtanács és a legfelsőbb bíróság elnökéből, tehát az alkotmányos élet legmagasabbrangú képviselőiből áll. Előadója a Kortez valamelyik kijelölt tagja. A bizottság a kormány megkeresésére, vagy a Kortez elnökének kérelmére határoz.

A teljes ülés elé kerülő törvénytervezetek tárgyalását az illetékes törvényhozó bizottság készíti elő. A törvényhozó bizottságok ebben az esetben tehát a szakbizottságok szerepét töltik be. Sőt az elnök a törvényhozó bizottságokat más esetekben is megbízhatja azzal, hogy egyes kérdéseket tárgyaljanak, vagy felvilágosításokat adjanak. Erre a célra külön bizottságok *(comisiones especiales)* is alakulhatnak.

Háború esetén, vagy rendkívül sürgős esetekben a kormány törvényhozási tárgyakat rendelet-törvény *(decreto-ley)* alakjában szabályozhat. Tárgyalás és törvényerőre emelés végett utólag a rendelet-törvényeket is a Kortez elé kell terjeszteni.

Törvényjavaslatokkal a kormányon kívül a törvényhozó bizottságok is élhetnek. A letárgyalt és elfogadott törvényjavaslatokat a Kortez szentesítés végett az államfő elé terjeszti. Az államfő a tervezeteket újabb megfontolás végett visszaadhatja.

A legújabb spanyol alkotmánytörvény rendelkezései tehát arra mutatnak, hogy a nemzeti szindikalista állam a törvényhozás szabályozásában is a fasiszta állam példáját követte. A Kortez a törvények alkotásának éppen olyan politikai szereptől mentes technikai szerve, mint az olaszok törvényhozó kamarája *(Camera dei Fasci e delle Corporazioni)* volt.

5. A Kortez ősi intézményének korszerű felújításával a nemzeti szindikalista alkotmányfejlődés jelentős szakasza bezártnak tekinthető. Az *Estado Nuevo* szerkezete készen áll. Ami ezután még hátra van, az a keretek kitöltése és a részletek szabályozása.[38]

KARAY KÁLMÁN.

[38] A spanyol nemzeti szindikalista állammal a már idézetteken kívül még a következő — tanulmányunkban is felhasznált — munkák foglalkoznak:
Billi, Giulio: Problemi e aspetti della ricostruzione spagnola, Pistoia 1940.
Caballero, Gimenez: La Spagna del generale Franco, Critica Fascista, 1940., n. 6.
Calza, Gianni: La Spagna e l'Europa, Gerarchia, 1939., n. 9.
Costamagna, Carlo: Dottrina spagnola dello Stato totalitario. Lo Stato, 1939., n. III.
Incisa, Luigi: Spagna nazionalsindacalista, Bologna, 1941.
Karay Kálmán: Európai latin államszervezetek. Új Európa, 1942. évi 11. sz.
Panunzio, Sergio: Spagna nazionalsindacalista, Milano, 1942.
Pergolesi, Feruccio: Orientamenti sociali delle costituzioni contemporanee, Milano, 1942.
Sacco, Italo Mario: Orientamenti corporativi nel mondo, Torino, 1939. Storia del sindacalismo, Milano, 1942.
Solmi, Arrigo: Lo Stato nuovo nella Spagna di Franco, Milano, 1940.
Zanussi, Giacomo: Spagna di domani, Gerarchia, 1939. n. 3.

KÜLFÖLDI JOGFEJLŐDÉS

A spanyol falanx mozgalomnak az 1937. április 19-i rendeletbe foglalt kiáltványa.

Nemzet, egység, birodalom.

1. Hiszünk Spanyolország felsőbbrendűségében. Spanyolország megerősítése, felemelése és gyarapítása minden spanyolnak közös legfőbb kötelessége.

Ennek a feladatnak a megvalósítása előtt az egyének, csoportok és osztályok érdekeinek kérlelhetetlenül meg kell hajolniok.

2. Spanyolország sorsközösség a mindenségben. Ezen egység ellen irányuló minden összeesküvést el kell fojtani. A szétválasztásra irányuló törekvés olyan bűntett, amelyet nem bocsátunk meg. A hatályos alkotmány, amennyiben szétválasztó törekvéseket szolgál, a spanyol cél ellen van. Ezért kívánjuk közvetlen megsemmisítését.

3. Birodalmat akarunk. Megerősítjük, hogy a birodalom Spanyolország történelmi hivatása. Vezetőhelyet kívánunk Spanyolország számára Európában. Sem nemzetközi elzárkózást, sem idegen beavatkozást nem tűrünk.

A spanyol-amerikai államok irányában a művelődés, a gazdasági érdekek és a hatalom egységesítésére törekszünk. Spanyolország az elsőbbség jogán megerősíti, hogy a spanyol világ szellemi tengelye kíván lenni.

4. Szárazföldi, tengeri és légi fegyveres erőinknek olyan átütőképesnek és olyan erősnek kell lenniök, hogy Spanyolország számára a teljes függetlenséget és a világ rangsorában az őt megillető helyet minden időben biztosítani tudják

A szárazföldi, tengeri és légi haderőnek visszaadjuk azt a közmegbecsülést, amelyet megszolgált és gondoskodunk arról, hogy a spanyol életet katonai szellem hassa át.

5. Spanyolország újra elindul, hogy dicsőségét és gazdagságát a tenger útjain megtalálja. Spanyolországnak a veszélyes és a békés kereskedelmen keresztül tengeri nagyhatalomra kell törekednie.

Hazánk számára a tengerészetben és a repülésben egyenlő elbánást követelünk.

Állam, egyén, szabadság.

6. A mi államunk totális eszköz lesz a haza oszthatatlanságának szolgálatában.

Valamennyi spanyol részt vesz benne családi, községi és szakszervezeti tevékenységén keresztül. Semmiféle részvétel sem lehetséges politikai pártok útján. A politikai pártok rendszerét összes következményeivel együtt kérlelhetetlenül elvetjük; a szervezetlen szavazást, a felelőtlen csoportok képviseletét és a már ismert minőségű parlamentet.

7. Az emberi méltóság, az emberi teljesség és szabadság örök és érinthetetlen értékek.

A valóságban azonban csak az szabad, aki erős és szabad nemzet tagja.

Szabadságát senki sem használhatja fel a haza egysége, oszthatatlansága és szabadsága ellen. Szigorú rendszabályok minden olyan tevékenységet megakadályoznak, melyeknek az a célja, hogy a spanyolokat szétválassza, vagy a haza egységét megingassa.

8. A nemzeti szindikalista állam a közösség érdekeivel összeegyeztethető magánkezdeményezést megengedi; minden közhasznú tevékenységet támogat és ösztökél.

Gazdaság, munka, osztályharc.

9. Spanyolországot gazdasági téren a termelők gigászi szakszervezetének tekintjük. A spanyol társadalmat a nemzetgazdaság oszthatatlanságának szolgálatában, termelési ágankénti függőleges szakszervezetek útján testületileg szervezzük meg.

10. Elvetjük a tőkegazdasági rendszert, mely a népi szükségleteket nem ismeri, a magántulajdont emberietlenné teszi és a munkásokat formátlan tömeggé alacsonyítja, a nyomornak és kétségbeesésnek teszi ki.

A mi szellemi és nemzeti felfogásunk a marxizmust is elveti. A munkásosztály alkotó lendületét, amelyet ma a marxizmus félrevezet, a nemzeti állam nagy munkájába közvetlenül bekapcsoljuk.

11 A nemzeti szindikalista állam nem vonja ki magát szenvtelenül az emberek gazdasági harcából, mégkevésbbé marad közömbös a gyengébb osztálynak az erősebb osztály által való leigázásával szemben. A mi uralmunk gyökeresen megakadályozza az osztályharcot, amennyiben mindazok, akik a termelésben közreműködnek, szervezett teljességet alkotnak. Az egyik részérdeknek a másik kárára való visszaélését és a munkarend anarchiáját minden áron elítéljük és megakadályozzuk.

12. A vagyon elsőrendű célja — és a mi államunk ilyennek fogja tekinteni — azok életfeltételeinek javítása, akik a népet alkotják. Nem engedhető meg, hogy amig egyesek a bőség minden fajtájával rendelkeznek, addig nagy tömegek szerencsétlenül éljenek.

13. Az állam a magántulajdont, mint az egyéni, családi és társadalmi célok elérésének megengedett eszközét, elismeri és megvédi a nagytőke, nyerészkedés és a hitelezők visszaéléseivel szemben.

14. A bankszolgálatok és — a testületek útján — a közérdekű vállalatok államosításának gondolatát képviseljük.

15. Minden spanyolnak joga van a munkához. A köztestületek szükségszerűen csak azokat támogatják, akik kénytelenek munka nélkül élni.

A hatályos szociális törvényeknek a munkások javára szóló rendelkezéseit az új totális szervezet kiépítése során is fenntartjuk és fokozzuk.

16. Minden munkaképes spanyol dolgozni köteles. A nemzeti szindikalista állam a legkevesebb tekintettel sem lesz azokra, akik nem folytatnak valamiféle tevékenységet és arra törekszenek, hogy mások áldozatkészségére támaszkodva éljenek.

Föld.

17. A vidéknek — Spanyolország állandó életforrásának — színvonalát minden körülmények között emelni kell. Ezért vállaljuk annak kötelezettségét, hogy a mezőgazdálkodás társadalmi és gazdasági reformját habozás nélkül tető alá hozzuk.

18. A mezőgazdasági termelést a következő eszközökkel fokozzuk (gazdasági reform):

A föld termelőinek biztosítjuk a legkisebb haszon mértékét.

Kívánjuk, hogy a vidék kellő fellendítése végett visszakapja annak jórészét, amit ma a város a szellemi és kereskedelmi intézmények révén elvon.

Igazi mezőgazdasági hitelszervezetet létesítünk, amely a paraszt részére kamat mellett, javainak és termékeinek biztosítéka ellenében kölcsönt nyujt, megszabadítjuk a parasztot az uzsorától és a feudalizmustól.

A mezőgazdasági és állattenyésztési ismereteket általánosítjuk.

A föld kihasználását a termőképesség és az értékesítés lehetősége szerint szabályozzuk.

Az adópolitikát a mezőgazdaság és állattenyésztés szempontjai szerint irányítjuk.

A vizimunkálatokat meggyorsítjuk.

A művelési egységeket mind a kihasználatlan nagybirtokok, mind a csekély jövedelménél fogva nem gazdaságos törpebirtokok megszüntetése révén racionalizáljuk.

19. Szociális vonatkozásban a mezőgazdaságot a következő eszközök útján szervezzük meg:

Családi birtokok alapítása és a munkás szakszervezetek erőteljes gyarapítása céljából a termő területeket újra felosztjuk.

A ma még terméketlen földeken sinylődő embertömegeket a nyomorból kiemeljük és termékeny, új földekre telepítjük.

20. Az állatszaporítás és erdősítés céljára fáradhatatlan harcot hirdetünk, szigorú büntetéssel sújtjuk azokat, akik ebben akadályoznak és ugyanakkor eme, a haza gazdagságának visszaállítását célzó történelmi megmozdulásra a spanyol ifjúságot mozgósítjuk.

21. Az állam kártalanítás nélkül kisajátíthatja azokat az ingatlanokat, amelyeket jogtalanul szereztek, vagy így használnak.

22. A nemzeti szindikalista állam a községi vagyont visszaállítani szándékozik.

Nemzetnevelés, vallás.

23. Lényeges hivatása az államnak, hogy a nevelés szigorú fegyelmezése útján az egységes és erős nemzeti szellemet kialakítsa és a jövő nemzedék lelkébe a haza büszkeségének és értékének érzését beoltsa.

Minden férfi katonai előképzésben fog részesülni, hogy Spanyolország nemzeti és népi hadseregének szolgálatára méltó legyen.

24. A kultúrát olykeppen szervezzük meg, hogy az anyagi eszközök hiánya miatt egyetlen tehetség se kallódhassék el. Mindazok, akik megérdemlik, könnyűszerrel felsőbb oktatásban részesülnek.

25. Mozgalmunk a Spanyolországban uralkodó és dicső hagyományokra visszatekintő katolikus szellemet a nemzeti újjászületéssel összekapcsolja.

Az Egyház és az állam kölcsönös hatáskörükben megegyeznek anélkül, hogy akár egymás hatáskörébe avatkoznának, akár az állam tekintélyét, vagy a nemzet egységét sértenék.

Nemzeti felkelés.

26. A spanyol falanx mozgalom az előbbi alapeszmékben lefektetett új rendért harcol. A nemzeti forradalom ezért a harcért a jelen renddel szembehelyezkedik.

Stílusa az egyenes, lelkes és harcos utat választja.

Az élet harc és az önzetlen szolgálat és áldozat szellemében kell élni.

Fordította: *Karay Kálmán.*

A spanyol szakszervezeti rendszerről szóló 1940. december 6-i törvény.

A közösség harcos egység a mozgalom szervezetében.

1. szakasz. A termelésben közreműködő spanyolok nemzeti szindikalista közösséget alkotnak, mely a mozgalom szervezetének harcos egysége.

2. szakasz. A közösséget a falanx szindikátusainak nemzeti biztossága irányítja és szervezi a nemzeti szindikátusokon és a területi illetékességgel felruházott nemzeti szindikalista központokon keresztül.

3. szakasz. A terület és gazdasági ág szerint tagozódó szindikális szervek hatáskörébe az összes termelők képviselete és fegyelmezése tartozik.

4. szakasz. Amennyiben a gazdasági helyzet megengedi, a fentemlített fegyelem és foglalkozási ág körébe vágó feladatok megvalósítása végett a nemzeti szindikalista központokon belül, szindikátusok és helyi szindikális egyesületek alakíthatók.

A szindikátusok és a helyi szindikális egyesületek és ezeken keresztül a nemzeti szindikalista központok az egyes termelőket a termelés szociális ágazatainak megfelelő csoportokba sorozzák.

Az illetékes főnökök mellett tanácsadói minőségben bizottság fog állni, mely a fentnevezett csoportok képviselőiből alakul.

Az érdekek közössége a kölcsönös tisztesség és segítség elvei alapján.

5. szakasz. A szindikátusok és helyi szindikális egyesületek — mint közjogi korporációk — jogi személyiséggel rendelkeznek, ha statutumukat a szindikátusok nemzeti biztossága jóváhagyja és a hivatalos névjegyzékbe bevezeti.

A szindikátusok tartományi biztosságai ezeknek a testületeknek az alapításáról az illetékes polgári hatóságoknak beszámolnak.

6. szakasz. A nemzeti szindikalista közösség politikai-szociális rendelkezéseit a szindikátusok nemzeti biztossága egy központi szerv útján adja ki.

Az egyes tartományok nemzeti szindikalista központjainak vezetése a falanx szindikátusainak tartományi biztosára száll át.

7. szakasz. A termelés különféle szociális csoportjai ugyanazon üzemen belül, a haza szolgálata érdekében, a kölcsönös tisztesség és segítség alapján közös célú és közös érdekű egységeket alkotnak.

Az üzem irányítása az üzem főnökét illeti meg, de ő tartozik felelősséggel a szindikális szabályok végrehajtásáért és az állam irányában fennálló legfelsőbbrendű felelőssége is érintetlen marad.

Ebből a célból az üzemvezetőt a személyzet szabályszerűen kijelölt elemei támogatják.

8. szakasz. A termelés gazdasági rendjét a nemzeti szindikátusok állapítják meg.

A nemzeti szindikátus közjogi korporáció.

9. szakasz. A munkaalkotmány meghatározásának megfelelően a nemzeti szindikátus közjogi korporáció, mely mindazoknak az elemeknek egységes szervezetbe foglalásából áll, akik tevékenységüket valamely termelési ág, vagy meghatározott szolgálat keretében, az állam legfelsőbb vezetése alatt hierarchikus rendben, meghatározott gazdasági folyamat érdekében fejtik ki.

Valamennyi nemzeti szindikátus egy vagy több egymáshoz közelálló vagy hasonló gazdasági folyamatot ölel fel, a termelési tevékenység kezdetétől egészen addig a pillanatig, amelyben a termelvény a fogyasztóhoz jut.

A nemzeti szindikátusok jogállását a nemzeti szindikális biztosság javaslatára rendelet fogja szabályozni.

10. szakasz. A nemzeti szindikátusok az alábbiak figyelembe vételével szerveztetnek:

a) Azoknak a termelvényeknek a változatossága szerint, melyek a gazdasági tevékenység tárgyát alkotják.

b) A földrajzi tájak különfélesége és egyedisége szerint.

c) A gazdasági folyamat alapvető, megkülönböztethető fázisai, éspedig: az előállítás, átalakítás vagy ipari fázis és az elosztás vagy kereskedelmi fázis szerint.

Valamennyi szindikátus szervezési szabályzata az ebben a szakaszban leszögezett elvek alapján állapítja meg az illető nemzeti szindikátus belszervezetét.

11. szakasz. Valamennyi nemzeti szindikátus statutumát a mozgalom nemzeti vezetősége hagyja jóvá a szindikátusok nemzeti biztosságának javaslatára.

A nemzeti szindikátusok alapítását a minisztertanácsi rendelet ismeri el hivatalosan.

12. szakasz. Valamennyi nemzeti szindikátus főnökét a mozgalom nemzeti főnöksége nevezi ki a szindikátusok nemzeti biztosságának javaslatára.

13. szakasz. A szindikátus főnökét, akit a szindikátus vezetésében teljes hatalom illet és felelősség terhel, a statutumban megállapított vezető személyek támogatják. Ezeket a szindikátusok nemzeti biztosságának javaslatára a mozgalom főtitkársága jelöli ki. Ezekkel együtt a termelési ág különféle gazdasági ciklusainak, csoportjainak és osztályainak képviselői szindikálisan megszervezve, a szindikátusok statutumában megállapított szám és forma szerint központi szindikális bizottságot alkotnak. A szindikátusok nemzeti biztosa a nemzeti szindikátus főnökének javaslatára fogja őket kinevezni és kinevezésüket visszavonni.

Tagjai még a központi szindikális bizottságnak — mint az illetékes miniszteriumok állandó összekötői — a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi, a munkaügyi és mindazon miniszteriumok egy-egy képviselője, amelyek a szindikátus jellege szerint érdekelve vannak.

14. szakasz. A szindikátusok tartományi biztosságának irányítása alatt a gazdasági tájaknak megfelelő szindikális kirendeltségek működnek. Ezek a nemzeti szindikátusok mintájára alakulnak.

15. szakasz. Ezek főnökei alkotják a tartomány szindikális tanácsát. Ezen a mozgalom tartományi főnöke, vagy a tartomány polgári kormányzója elnököl.

A nemzeti szindikalista központok tevékenysége.

16. szakasz. A nemzeti szindikalista központok, közvetlenül, vagy a szindikátusok és helyi szindikális egyesületek útján, esetenként a következő feladatokat végzik:

a) Megállapítják az együttműködés és az egység elvei alapján a termelők szociális fegyelmét, pontos szabályokat bocsátván ki erre a célra;

b) Törvényesen képviselik tagjaikat;

c) Egyeztetnek az egyéni munkaviszályban, mielőtt a munkaügyi bíróság eljárna;

d) Előmozdítják a hivatási továbbképzést és a kézi munkaerő megfelelő elosztását;

e) Közreműködnek a saját érdekükben felállított munkaközvetítő-, szövetkezeti, biztosítási- és hitelintézetek működésében és alapítanak ilyen intézményeket a szindikátusok nemzeti biztossága által megállapított szabályok keretei között;

f) Közreműködnek a munka és a termelés feltételeire, az üzleti helyzetre és mindazokra a gazdasági-, szociális intézkedésekre vonatkozó statisztikai szolgálatban, amelyek alkalmasak a kormány és a szindikális szervezet ténykedésének megvilágítására;

g) Megvalósítják mindazokat a feladatokat, amelyeket a nemzeti főhatalom rájuk ruház;

h) Tájékozódnak a helyi szindikátusok munkájáról és ellenőrzik a helyi szindikátusokat, amelyek a megfelelő nemzeti szindikátusok munkáját könnyítik meg és esetleg át is veszik ezeket a tevékenységeket ott, ahol ez a szindikális tagozódás hiányzik.

17. szakasz. Feladataik teljesítése végett a nemzeti szindikalista központok, a szindikátusok és a helyi

szindikális egyesületek útján is, a szindikátusok nemzeti biztosságának szabályai szerint járulékokat vethetnek ki a hozzájuk tartozó valamenynyi termelőre egyenként és függetlenül attól, hogy beiratkoztak-e, vagy sem.

18. szakasz. A nemzeti szindikátusok hatásköre:

a) Javaslatot terjesztenek a kormány elé a termelés szabályozása és fejlesztése, a termelvények tárolása és szétosztása, valamint ugyanezen termelvényeknek a termelési folyamat különböző fázisaiban érvényes árának megállapítása tekintetében; szabályzatokat bocsátanak ki erre a célra;

b) Együttműködnek a szindikátusok nemzeti biztosságával a munka szabályozására vonatkozó rendeletek kidolgozásában és véleményezésében;

c) Gyakorolják a szindikális statutumban megállapított módon a fegyelmi jogkört az alacsonyabb szindikátusok felett;

d) Előmozdítják és fejlesztik mindazokat a kezdeményezéseket, amelyeknek tárgya a termelés alkalmasabb szervezete és különösképpen a tudományos kutatás eredményeinek alkalmazása a megfelelő gazdasági ág terén;

e) Előmozdítják, irányítják és szükség szerint megvalósítják a megfelelő gazdasági ágban a termelés és elosztás szövetkezeti rendszerét;

f) Megszervezik a nemzeti szindikalista közösség felfogásának és hagyományának megfelelően a gazdasági ág üzemeinek gazdasági viszonyait.

A harcosok jogai a mozgalomban.

19. szakasz. A szindikátusok minden tisztsége szükségképpen a falanx harcosait illeti meg.

20. szakasz. A szindikátusok működése nemzeti, tartományi és helyi viszonylatban egyaránt a mozgalom fegyelmezése mellett és a falanx-ot megillető szindikális hatalom hierarchiája alatt megy végbe, ami, szemben a párt politikai hatalmával, a statutumokban van szabályozva.

21. szakasz. A szindikátusok nemzeti biztosságának közvetlen vagy a szindikális hálózat útján közvetve megvalósított intézkedései és szerződései mentesek az illetékek alól, ha tárgyuk az ebben a törvényben a szindikális szervezetre hárított feladatok megvalósítását szolgálja.

A fentemlített biztosság és szerveinek ingatlanai minden külön kérelem nélkül is mentesek a jogi személyek javait terhelő adó alól.

Átmeneti intézkedések. Bármelyik nemzeti szindikátus felállítása a következőket vonja maga után:

a) Az 1940. május 3-i törvénnyel felállított termelési bizottságoknak a megszüntetését;

b) A szindikális egységről szóló 1940. január 26-i törvény 1. szakaszában szereplő intézményeknek a szindikátusokba való besorozását.

Fordította: *Karay Kálmán.*

A spanyol Kortezről szóló 1942. június 17-i törvény.

A jogi alapon álló kormányzat megteremtése, az állam közigazgatási tevékenységének rendezése, az új rendnek intézményes rendszerbe foglalása mind a munka jobb minősége, mind az országban való meggyökeresedése végett, világosan és szigorúan megköveteli a jogalkotás eljárásának szabályozását, ami a nemzeti közösség alkotó elemeiből álló képviselet nélkül nem lehet megfelelő. A kormányzat egységén belül a vélemények ellentéte, a törekvések meghallgatása, az alapos és gyümölcsöző bírálat, a törvényalkotási technika közbeiktatása a forradalom és az új spanyol népi gazdaság pozitív jogának életerőt, igazságot és tökéletességet biztosítanak.

A rendes viszonyok hiánya, amit nyilvánvalóságánál fogva felesleges kifejteni, ennek a tervnek megvalósítását késleltette. A nemzeti felkelés időszaka eltelvén, amelyben ilyesmi nem volt lehetséges, alkalmassá vált az idő annak a szervnek megvalósítására, amely ezeket a feladatokat teljesíti.

Az általános jellegű jogszabályok alkotásának legfőbb hatalmát, az 1938. évi január 31-i és az 1939. évi augusztus 8-i törvények keretei között államfői hatáskörben tovább is gyakorolva, a felállításra kerülő szerv a hatalom gyakorlásának rendszeres intézménye alakjában az önkorlátozás elvét, de egyúttal ebben a tevékenységi körben az együttműködés hatásos eszközét fogja jelenteni.

A nemzeti mozgalom vonalvezetését

követve, a felállítandó Kortez úgy nevében, mint összetételében és hatáskörében dicsőséges spanyol hagyományokat fog felújítani.

Ebben az értelemben rendelkezem:

1. szakasz. A Kortez a legfelsőbbrendű szerv, amelyen keresztül a spanyol nép résztvesz az állam vezetésében. A Kortez főfeladata a törvények előkészítése és kidolgozása, anélkül, hogy a törvények szentesítésének elébe vágna, ami az államfő joga.

2. szakasz. A Kortez hivatalos és választott képviselőkből áll, akik a következők:

a) A miniszterek.

b) A falanx-mozgalom nemzeti tanácsosai.

c) Az államtanács, a legfelsőbb bíróság és a katonai igazságszolgáltatás legfelsőbb tanácsának elnökei.

d) A nemzeti szindikátusok képviselői, akiknek száma az összes képviselők számának egyharmadánál több nem lehet.

e) A tartományok ötven székvárosának, Ceuta és Melilla városoknak polgármesterei és a többi városoknak tartományonként egy képviselője, akiket a tartomány önkormányzati testülete jelöl ki.

f) Az egyetemek rektorai.

g) A spanyol intézet elnöke és a királyi akadémia elnökei.

h) A magánmérnökök intézetének elnöke. Az ügyvédi testület képviselői. Az orvosi testületek egy képviselője. A gyógyszerész testületek egy képviselője. Az állatorvosi testületek egy képviselője. Az építészek testületének egy képviselője. Ezeket az érdekelt testületek dékánjai és elnökei közül választják.

i) Az államfő legfeljebb 50 tagot az egyházi, katonai, közigazgatási, vagy társadalmi méltóságok közül, vagy azok közül nevezhet ki, akik kiemelkedő szolgálatot tettek Spanyolországnak.

3. szakasz. A Kortez képviselője csak az lehet, aki

Először. Spanyol és nagykorú.

Másodszor. Polgári jogainak teljes birtokában van és politikai jogvesztéssel büntetve nincs.

4. szakasz. A Kortez képviselői az elnök előtt kötelesek a választást, kijelölést, vagy a megbízás más jogcímét igazolni. A Kortez elnöke kiveszi az esküt, helyet ad és megadja a címet az érdekeltnek.

5. szakasz. A Kortez képviselőit az elnök előzetes felhatalmazása nélkül, bűncselekmény tettenérését kivéve, letartóztatni nem szabad. A letartóztatásról, ebben az esetben, az elnököt értesíteni kell.

6. szakasz. Azok a képviselők, akik hivatalból tagjai a Korteznek, a hivatallal együtt képviselői megbízásukat is elvesztik.

Az államfő által kinevezettek azt a kinevezés visszavonása útján vesztik el.

A többi képviselő megbízása három év elteltével szűnik meg, de ezek újra választhatók.

7. szakasz. A Kortez elnökét, két alelnökét és négy titkárát az államfő rendelettel nevezi ki.

8. szakasz. A Kortez teljes ülésben, vagy bizottságok útján működik. A bizottságokat a kormánnyal egyetértésben a Kortez elnöke alkotja meg és nevezi ki. Hasonlóképpen ő határozza meg a kormánnyal egyetértőleg a teljes ülések és a bizottságok napirendjét.

9. szakasz. A Kortez teljes ülésre jön össze a teljes ülés elé tartozó törvények tárgyalása végett és minden más esetben, ha az elnök a kormánnyal egyetértésben, ilyen ülésre összehívja.

10. szakasz. A Kortez azokat az ügyeket és törvényeket tárgyalja teljes ülésben, amelyek a következő tárgyak valamelyikét érintik:

a) Az állam rendes, vagy rendkívüli háztartása.

b) Nagyjelentőségű gazdasági és pénzügyi műveletek.

c) Az adózási rend megállapítása, vagy reformja.

d) A szindikátusok gazdasági beavatkozása és azok a törvényhozási intézkedések, amelyek messzemenően befolyásolják a nemzetgazdasági életet.

e) Azok a törvények, amelyek a spanyol állampolgárság megszerzését és elvesztését szabályozzák és a spanyolok kötelességeit és jogait.

f) Az állam intézményeinek politikai-jogi rendje.

g) A helyi hatóság alapjai.

h) A magánjog, a kereskedelemi jog, a szociális jog, a büntető jog és a perjog alapjai.

i) Az igazságszolgáltatás és a közigazgatás szervezetének alapjai.

j) A mezőgazdasági, kereskedelmi és ipari rend szervezetének alapjai.

k) Az oktatás nemzeti terve.

l) Mindazok a törvények, amelyeket a kormány akár saját elhatározásá-

ból, akár az illetékes bizottság javaslatára a Kortez teljes ülése elé utal.

Hasonlóképpen a teljes ülés elé utalhatja a kormány azokat a tárgyakat, vagy egyezményeket, amelyek törvény jellegűek.

11. szakasz. A teljes ülés elé tartozó törvénytervezetek tárgyalás és javaslattétel végett az illetékes bizottsághoz kerülnek.

12. szakasz. A Kortez bizottságainak hatáskörébe tartoznak azok a tizedik szakaszban fel nem sorolt egyéb intézkedések, amelyeket törvény alakjában kell megtenni, vagy azért, mert a jelen törvényt követő valamely későbbi törvény elrendeli, vagy azért, mert egy bizottság, mely a Kortez elnökéből, a kormány által kijelölt miniszterből, a politikai gyűlés egy tagjából, a Kortez egy képviselőjéből, mint előadóból, az államtanács elnökéből és a legfelsőbb bíróság elnökéből áll, úgy rendeli. Ez a bizottság a kormány megkeresésére, saját kezdeményezéséből, vagy a Kortez elnökének kérelmére fejezi ki véleményét.

13. szakasz. Háború esetén, vagy rendkívüli sürgősség okából a kormány a tizedik és tizenkettedik szakaszban felsorolt anyagot törvényrendeletek útján is szabályozhatja. A rendelet-törvények kihirdetésük után tanulmányozás és a törvények közé iktatás végett a Kortez elé kerülnek a módosításukra vonatkozó esetleges javaslatokkal együtt.

14. szakasz. A Kortez esetek szerint teljes ülésben, vagy bizottságokban ratifikálja azokat az egyezségeket, amelyek az előző szakaszok értelmében a hatáskörébe tartozó anyagot szabályoznak.

15. szakasz. A kormány törvénytervezeteinek tárgyalásán kívül, a törvényhozó bizottságok is terjeszthetnek törvényjavaslatokat a Kortez elnöke elé, akit megillet az a jog, hogy ezeket a javaslatokat a kormánnyal egyetértésben, napirendre tűzze.

A törvényhozó bizottságok a Kortez elnökétől más megbízásokat is elvállalhatnak; így tanulmányokat folytathatnak, gyakorlati felvilágosításokat adhatnak, kérelmeket, vagy javaslatokat készíthetnek. Erre a célra a törvényhozó bizottságoktól különböző különleges bizottságok is alakíthatók.

16. szakasz. A Kortez elnöke a kormánytól a törvénytervezetet átveszi, kidolgozása után szentesítés végett az államfő elé terjeszti.

17. szakasz. Az államfő a törvényeket a Korteznek újabb tanulmányozás végett visszaadhatja.

Járulékos rendelkezések.

Először. A Kortez a kormánnyal egyetértésben házszabályzatot alkothat.

Másodszor. Azoknak a tagoknak megválasztása végett, akik ezt az eljárást meg fogják állapítani, a meghívókat október 15. előtt ki kell bocsátani.

Így rendelkezem. Madrid, 1942. július 17-én.

Fordította: *Karay Kálmán.*

Mert a legnagyobb és legszebb minden belátás közül az, amelyik a városok és lakótelepek berendezésére vonatkozik; ennek a neve gyakorlati bölcseség és igazságosság.

Platon; *Symposion, 209. a.*

A római birodalmak létfeltétele, hogy csakis egyetlen embernek, s ne egy testületnek (a szenátusnak) legyenek felelősek a legfőbb hivatalnokok.

Tacitus; *Annales, I. 6.*

TUDOMÁNY ÉS ÉLET

A zárt települések meghatározása.

A tudomány, a statisztika és a gyakorlati közigazgatás egyaránt nap-nap mellett érzi azt a nehézséget, hogy az országban nagyobb számban vannak összeépült községek, vagy városok és hozzájuk tapadó községek, amelyeket egészükben, vagy csak egyrészükben egy-egy zárt településnek kell tekinteni. A zárt település azonban csak mint tény kétségtelen, a közigazgatás szempontjából többnyire még nincs sem elismerve, sem elhatárolva. Ennek következtében állandóan előfordul, hogy azok a tényezők, amelyek ezekkel a településekkel bármely szempontból foglalkoznak, azokat különbözően, sőt esetleg maguk is különböző alkalmakkor eltérően határolják el. Ennek az ingadozásnak és bizonytalanságnak elkerülése végett az e síkon tevékenykedő szakértők *Magyary Zoltán* egyetemi ny. r. tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója kezdeményezésére 1942. október 21-én ankét keretében tisztázták az idevágó kérdéseket és megállapodtak abban, hogy a zárt települések tekintetében addig, amíg jogszabálylyal kötelező megállapítás nem jön létre, az alábbi megállapítások szerint egyöntetűen fognak eljárni.

Az ülésen résztvettek: *Benisch Artur* tanügyi főtanácsos, *Hergár Viktor* városi főmérnök, *Korompay György* műegyetemi ny. rk. tanár, *Majorossy Gyula* iparügyi min. tanácsos, *Mendöl Tibor* egyetemi ny. r. tanár, *Tattay Pál* miniszteri mérnök, *Thirring Lajos* közp. statisztikai hiv. min. o. tan. Az Intézet részéről az elnöklő *Magyary Zoltánon* kívül *Elek Péter* tanársegéd, *Kiss István* vezető tanársegéd és *Valentiny Károly* építészmérnökhallgató.

I. A megfontolásra került szempontokat és az Intézet javaslatát az alábbiakban közlöm:

1. Közigazgatási beosztás.

a) Abban az esetben, ha több település alkot egy agglomerációt, helyesebben, ha több egybeépült község tartozik egy városhoz, javasoljuk, hogy „Nagy" jelzővel foglaljuk össze azokat. Pl.: Nagy-Budapest, Nagy-Miskolc, stb.

b) Az előbbivel ellenkező eset az, ha valamely városi településhez nagykiterjedésű mezőgazdasági külterület tartozik, amely esetleg tanyákkal is be van népesítve. Ebben az esetben elkülönítendő a városi jellegű belterület és a külterület. Erre példa Debrecen, Kecskemét, Hódmezővásárhely, Szabadka, stb.

c) Van néhány olyan eset, amikor az *a)* és *b)* alatti esetek keverednek egymással. Így például Szeged esetében felmerül a kérdés, hogy ha Kiskundorozsma belterülete szorosan csatlakozik Szeged városias jellegű belterületéhez, akkor mit csináljunk Kis-

kundorozsma nagykiterjedésű külterületével? Hogyan tartozhatik ez hozzá Szeged város fogalmához? Ebben az esetben a megoldás az, hogy „Nagy-Szeged" jelzéssel megkülönböztessük az összeépült belterületet a „Nagy-Szeged-Külterület" cím alatt összefoglalt elég nagykiterjedésű külterülettől, amelybe beletartoznék Szeged tanya-világa éppen úgy, mint Kiskundorozsmáé és még másoké is.

2. *Városmorfológiai elhatárolás.*

A városi belterület elhatárolásának egyik fontos szempontja a következő: A Magyar Közigazgatástudományi Intézet városmorfológiai felvétele során megállapítást nyert, hogy a városias településhez túlnyomórészt, vagy teljesen falusias jellegű települések is csatlakoznak. Kérdés, hogy ezek a települések a városias agglomerációhoz, azaz a belterülethez sorolhatók-e? A kérdésre a válasz a következő: felvételeink, valamint egyéb vizsgálataink során kiderült, hogy városokkal összeépült, eredetileg falusias jellegű települések a falu települési formáját megőrzik még akkor is, ha lakosságuk már a várossal összefüggő foglalkozást (munkás, kereskedő, iparos) űz. Ezért a városokkal összeépült, morfológiailag falusias jellegű települések közül mindazokat be kell vonni a városi belterületbe, amelyekben az előbb említett foglalkozási átalakulás megállapítható.

A Magyar Közigazgatástudományi Intézet a városias foglalkozási jelleg kifejezésére az úgynevezett városi háromszög módszerét dolgozta ki. Ennek lényege az, hogy annál városiasabb egy-egy település, minél magasabb benne a kultúr- és iparforgalmi rétegek aránya. Számos település foglalkozási adatait megvizsgálva, az egyes jellegzetes típusok foglalkozási arányszámokkal voltak meghatározhatók.

A várost a 20%-on felüli kultúrréteg jellemzi és ugyanígy ez a jellemző adata egyes budapestkörnyéki lakótelepeknek, vagy fejlett üdülőhelyeknek is.

A városénál kisebb, 10—20%-os kultúrréteg jellemzi a kisebb tájak központjait jelentő ú. n. „helyi centrumokat", valamint a rendszerint kispolgári lakosságú lakótelepeket is.

Szintén 10—20%-os kultúrréteg jellemzi az alföldi ú. n. „parasztvárosokat" is, amelyekben azonban a kultúrréteg mellett fejletlen az iparforgalmi réteg, úgyhogy az utóbbi aránya a 30%-ot nem haladja túl.

Az országnak viszonylag kevés olyan községe van, ahol kifejezetten a nagyipari munkásréteg alkotja a lakosság túlnyomó részét. Inkább a nagyobb bányatelepek tekinthetők ilyeneknek (pl. Bánhida, Ózd, Salgótarján). Ezzel szemben igen nagyszámú azoknak a kisebb falvaknak a száma, — rendszerint városok, vagy nagyobb ipartelepek közelében — ahol a lakosság tekintélyes (és legjobb munkabírású) része, mint ipari, vagy bányamunkás keresi kenyerét. Ilyen részben átalakult falvakat hozott létre a Székelyföld, vagy a Felső-Tiszavölgy faipara is.

Ezen az alapon minden egyes községnek megállapítható a foglalkozási jellege és aszerint, hogy azok eltérnek a jellegzetes

falutól (kultúrréteg kevesebb, mint 10%, iparforgalmi réteg kevesebb, mint 30%), mint átalakulóban lévő települések a városias agglomerációhoz sorolhatók. Ezzel a módszerrel kifejezésre jut a várossal való együttélés és a várossal való szomszédság fogalma.

3. *Városrendezési szempontok.*

Városrendezési szempontból szintén foglalkozni kell a városokhoz csatlakozó, esetleg falusias beépítésű területekkel, mert éppen ezeknek átalakulását a városrendezési tervekkel előmozdíthatjuk. A városrendezés ugyanis egyrészt a meglevő városias beépítés modernizálása, alakítása, stb., másrészt a városok növekedésének tervszerű irányítása. Az utóbbiba feltétlenül beletartozik a városokkal összeépült falusias beépítésű területek, települések rendezése és fokozatos átalakítása is.

II. Az ülés a fenti szempontok alapulvételével a következő *megállapodásra* jutott:

1. Zárt településnek tekintendők, tehát „Nagy" jelzőt kapnak, Budapesten kívül, a következő települések: Nagy-Bánhida, Nagy-Beregszász, Nagy-Csikszereda, Nagy-Dombóvár, Nagy-Esztergom, Nagy-Győr, Nagy-Kassa, Nagy-Komárom, Nagy-Losonc, Nagy-Marosvásárhely, Nagy-Máramarossziget, Nagy-Miskolc, Nagy-Munkács, Nagy-Nagyvárad, Nagy-Ózd, Nagy-Palánka, Nagy-Pécs, Nagy-Rimaszombat, Nagy-Salgótarján, Nagy-Sopron, Nagy-Szászrégen, Nagy-Szeged, Nagy-Szombathely, Nagy-Újverbász, Nagy-Ungvár. Összesen 25.

Bánhida nk. + Alsógalla nk. + Felsőgalla nk. + Tatabánya nk.
Beregszász mv. + Beregardó kk.+ Bucsu kk.
Csíkszereda mv. + Csíktaplóca nk. + Csíksomlyó kk.
Dombóvár nk. + Újdombóvár nk.
Esztergom mv. + Párkány nk.
Győr tjv. + Bácsa kk.
Kassa tjv. + Bárca kk.
Komárom tjv. + Szőny nk.
Losonc mv. + Losoncapátfalva kk.
Marosvásárhely tjv. + Marosszentgyörgy kk. + Meggyesfalva kk.
Máramarossziget mv. + Aknaszlatina nk.
Miskolc tjv. + Diósgyőr nk. + Hejőcsaba nk.
Munkács mv. + Munkácsváralja kk. + Oroszvég nk. + Podhering kk. + Várpalánka kk.
Nagyvárad tjv. + Váradszöllős nk.
Ózd nk. + Hodoscsépány nk.
Palánka nk. + Ópalánka nk. + Újpalánka nk.
Pécs tjv. + Mecsekszabolcs nk. + Mecsekalja nk.
Rimaszombat mv. + Rimatamásfalva kk.
Salgótarján mv. + Baglyasalja kk. + Zagyvapálfalva kk.
Sopron tjv. + Sopronbánfalva nk.
Szászrégen mv. + Radnótfája kk.
Szeged tjv. + Kiskundorozsma nk. + Tápé nk.
Szombathely tjv. + Kámon kk. + Herény kk.
Újverbász nk. + Óverbász nk.
Ungvár tjv. + Alsódomonya kk.

Valentiny Károly.

A MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET KIADVÁNYAI:

	Ára:
1. **Magyary Zoltán:** A magyar közigazgatás racionalizálása. 1930.	—
2. **Magyary Zoltán:** A magyar közigazgatás gazdaságosságának és eredményességének biztosítása. 1931.	—
3a. **Hantos Gyula:** A magyar közigazgatás területi alapjai. 1931.	—
3b. **Hantos Gyula:** Administrative boundaries and the rationalisation of the public administration. 1932.	10 P
4. **Magyary Zoltán:** A magyar közig. rac. programmja. 1932.	1 „
5. **Mártonffy Károly:** A szabatos törvény. 1932.	4 „
6. **Fluck András:** A budapesti közhivatali kézbesítő szolgálat. 1932.	2 „
7. **Kiss István:** A magyar tanyai közigazgatás. 1932.	—
8. **Martonyi János:** A közigazgatási bíráskodás. 1932.	—
9. **Julier Ferenc:** A vezérkarok szervezete és működése. 1932.	1 „
10. **v. Guothfalvy-Dorner Zoltán:** A nemzeti gazdasági tanácsok. 1932.	1 „
11. **Magyary Zoltán:** The rationalisation of the Hungarian public administration. 1932.	1 „
12. **Magyary Z.** Scientific management in public administration. 1933.	2 „
13. **Kodifikációs törekvések.** Vladár Gábor, Magyary Zoltán, Mártonffy Károly és Oszwald István tanulmányai. 1933.	2 „
14. **Gőbel József:** Anyagbeszerzés. 1933.	2 „
15. **Magyary Zoltán:** A Magyar Közigazgatástudományi Intézet. 1934.	4 „
15a. **Magyary Zoltán:** The Hungarian Institute of Public Administration. 1934.	1 „
15b. **Magyary Zoltán:** L'Institut Hongrois des Sciences Administratives. 1934.	1 „
16. **Szöllősy Zoltán:** A közegészségügyi törvények egységes szerkezete. 1935.	4 „
17. **Ratkovszky Károly:** Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. 1935.	4 „
18. **Kiss István:** Csongrád megyei város közigazgatása. 1935.	
19. **Alsó László:** A községszervezés alapelvei. 1935.	6 „
20. **Mártonffy Károly:** A közszolgálat utánpótlása. 2. kiad. 1937.	8 „
21. **Meznerics Iván—Torday Lajos:** A magyar közigazgatás szervei 1867—1937. 1937.	8 „
22. **Valló József:** Közigazgatási eljárás. 1937.	4 „
23. **Menczer Károly:** A francia és az olasz államtanács szervezete és működése. 1937.	5 „
24. **Drágffy Miklós:** Az önkormányzat multja és jelene Franciaországban. 1937.	3 „
25. **Magyary Zoltán:** Közigazgatási vezérkar. 1938.	1 „
26. **Vecseklőy József—Horváth Kálmán—Menczer Károly:** Világvárosok közigazgatása. 1938.	—
27. **Magyary Zoltán:** Bulletin N° 1. of the Hungarian Institute of Public Administration, 1934—1938. 1939.	1 „
28. **Drágffy Miklós:** A testületi önkormányzat Franciaországban. 1939.	5 „
29. **Martonyi János:** A közigazgatás jogszerűsége a mai államban. 1939	4 „
30. **Magyary Zoltán—Kiss István:** A közigazgatás és az emberek. 1939.	20 „
31. **Ratkovszky Károly:** Tanulmányok a nyugdíjkérdéshez. II. 1940.	4 „
32. **Valló József:** A service public eszméje a mai francia közigazgatási jogban. 1940.	5 „
33. **A szociális vármegye.** 1941.	10 „
34. **Valló József:** A hatályos jogszabályok összegyűjtése. 1941.	6 „
35. **Nagy Károly:** Gazdasági közigazgatás a német nemzeti szocializmus rendszerében. 1941.	6 „
36. **Benárd Aurél — Karcsay Sándor:** A német közszolgálati jog. 1942.	6 „
37. **Karay Kálmán:** Olasz testületi önkormányzati jog.	12 „
38. **Valló József:** Törvénytervezet az általános közigazgatási rendtartásról, indokolással. 1942.	6 „
39. **Vecseklőy József:** Elnökválasztás Amerikában. 1942.	2 „
Magyary Zoltán: Magyar közigazgatás. 1942.	30 „
— **A magyar közigazgatás tükre.** 1932.	24 „
— **Közigazgatástudomány.** Folyóirat. 1938—. Évfolyamonkint	10 „